

Ma'rifat

1931-yildan chiqqan boshlagan • e-mail: info@marifat.uz • 2019-yil 1-may, chorshanba № 33 (9202)

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

SURXONDARYO TARAQQIYOTI HUDUDNING TABIIY BOYLIKLARI VA IMKONIYATLARIDAN OQILONA FOYDALANISHGA BOG'LIQ

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, amalga oshirilayotgan bunyodkorlik ishlari hamda avval berilgan topshiriqlar ijrosi bilan tanishish maqsadida 30-aprel kuni Surxondaryo viloyatiga keldi.

Davlatimiz rahbari 2018-yil 19-20-yanvar kunlari Surxondaryo viloyatiga tashrifi chog'ida ko'plab istiqbolli loyihalar bilan tanishib, tuman va shaharlarda qurilish-bunyodkorlik ishlari ko'lamini sifat jihatidan kengaytirish, sanoat, qishloq xo'jaligi, turizm, xizmat ko'rsatish va servis sohaslarini jadal rivojlantirish, aholi uchun munosib turmush sharoiti yaratish yuzasidan tegishli vazifalarni belgilab bergan edi.

O'tgan vaqt mobaynida mazkur topshiriqlar ijrosi yuzasidan muayyan ishlar amalga oshirildi. Sanoat, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish va servis yo'nalishlarida umumiy qiymati 3 trillion 12 milliard so'mlik 423 ta loyiha ishga tushirilib, 7 mingga yaqin ish o'rni yaratildi.

Ushbu topshiriqlar ijrosi doirasida viloyatda sement ishlab chiqarish o'zlashtirildi. Granit va gabbro toshlarini qazib olish va qayta ishlash korxonasi barpo etildi. Zamonaviy ta'lim, tibbiyot muassasalari, issiqxonalar qurilib, turli ziroatlar yetishtirish, chorvachilik va parrandachilik sohaslarini rivojlantirish, aholini arzon, sifatli uy-joy bilan ta'minlashga e'tibor yanada kuchaydi. Olib borilayotgan islohotlar natijasida joriy yilning dastlabki choragida o'tgan yilning shu davriga nisbatan yalpi hududiy mahsulot 3,4, sanoat 2, qurilish 25,5, xizmatlar 4,2 foizga oshdi.

To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etishga alohida e'tibor qaratildi.

Jumladan, joriy yilning birinchi choragida viloyatda 42 ta loyihaga 23,6 million dollarlik to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiya jalb qilindi. Sanoat sohasida 16,2 million dollar, qishloq xo'jaligida 3,62 million, xizmat ko'rsatish va servis sohasida 3,16 million dollar miqdorida xorijiy investitsiya o'zlashtirildi.

Yangi loyihalarni ishga tushirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish yuzasidan amalga oshirilayotgan ishlar hududning eksport salohiyatini oshirishda muhim o'rinni tutmoqda. Xususan, joriy yilning birinchi choragida o'tgan yilning shu davriga nisbatan hududiy eksport hajmi 131,5 foizga bajarildi.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning Surxondaryo viloyatiga tashrifi Sariosiyo tumanidagi To'polang gidroelektr stansiyasidan boshlandi.

Mamlakatimizda gidroenergetikani rivojlantirish uchun tabiiy sharoitga ega joylar ko'p. Bu imkoniyatdan samarali foydalanib, energiya ishlab chiqarishni ko'paytirish iqtisodiyotimizning eng muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Davlatimiz rahbarining 2017-yil 2-maydagi qarori bilan 2017-2021-yillarda gidroenergetikani yanada rivojlantirish chora-tadbirlari dasturi belgilandi. O'sha yili 18-maydagi farmonga muvofiq, "O'zbekgidroenergo" aksiyadorlik jamiyati tashkil etildi. Sohada yagona texnik siyosatni amalga oshirish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini izchil oshirish, mavjud gidroelektr stansiyalarni zamonaviy qayta jihozlash va yangi quvvatlarni ishga tushirishga qaratilgan muhim vazifalar belgilab berildi.

(Davomi 2-betda.)

Maktabgacha ta'lim

Bog'chani yangi binosi

Jizzax viloyatida 2019-yilda 57 ta maktabgacha ta'lim muassasasi binosini yangidan qurish, rekonstruksiya qilish va joriy ta'mirlash ishlari amalga oshirilishi belgilangan.

Zomin tumani Dashtobod shahrida "Navbahor" maktabgacha ta'lim muassasasi 140 o'rinni yangi binoga ega bo'ldi. Dasturga muvofiq, davlat budjeti hisobidan 3 milliard 915 million so'mlik rekonstruksiya ishlari bajarilgan yangi bino barcha qulaylikka

ega. Rekonstruksiya davomida qo'shimcha 6 ta yozgi ayvoncha, musiqa xonasi qurildi.

Ayni paytda muassasada 3 ta katta, 2 ta kichik va bitta tayyorlov guruhida bolalar tarbiyalanmoqda.

Viloyatda tegishli dasturga muvofiq, 2019-yilda jami 721 ta davlat-xususiy sheriklik, nodavlat va oilaviy maktabgacha ta'lim muassasasini tashkil etish ko'zda tutilgan. Bu 3 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan bolalarni maktab-

gacha ta'lim tizimiga qamrab olish ko'rsatkichlarini 2018-yildagi 31,9 foizdan joriy yil yakunida 51,4 foizga yetkazish imkonini beradi.

O'ZA surati.

Hokimlik eshigida sarg'ayayotgan direktor

yo'xud yerto'lada o'qiyotgan bolalar

5

Fikrlar har xil bo'lsa-da, maqsadlar mushtarak

7

Matematika fanidan test savollari

10

E'tiqodiga suyangan odam

11

SURXONDARYO TARAQQIYOTI HUDUDNING TABIIY BOYLIKLARI VA IMKONIYATLARIDAN OQILONA FOYDALANISHGA BOG'LIQ

(Davomi. Boshi 1-betda)

Shu asosda To'polang gidroelektr stansiyasi ham modernizatsiya qilinmoqda. Bu yerda har biri 15 megavatt bo'lgan ikkita agregat ishlab turgan edi. Prezidentimiz topshirig'iga muvofiq, avvaliga To'polang suv ombori to'g'oni 20 metrga ko'tarildi. Natijada uning sig'imi 380 million kub metrdan 500 millionga yetkazildi. Ayni paytda jami quvvati 145 megavattli yana ikkita agregat o'rnatish ishlari olib borilmoqda. Bundan tashqari, har biri qariyb 38 megavatt bo'lgan «Zarhob-1» va «Zarhob-2» kichik gidroelektr stansiyalari ham barpo etilmoqda. Shu tariqa energiya olish quvvati jami 250 megavattga yetkazildi.

Ahamiyatli shundaki, bu resurslar tabiiy va qayta tiklanuvchidir. Ekologiyaga hech qanday zarar yetkazmagan holda barqaror energiya ishlab chiqarilib, sanoat korxonalarini, turli idoralari va aholiga yetkazib beriladi.

Davlatimiz rahbari yangi to'g'on va gidroelektr stansiyani ko'zdan kechirdi.

— Bu tarixiy voqea, — dedi Shavkat Mirziyoyev. — Bu ishlarining barchasi kelajakimiz uchun qilinmoqda. Kelgusida Surxondaryo gidroenergiya hisobidan bemaol qit sodiyotini ta'minlash bo'ladi.

Shu yerda suv omborlari va gidroelektr stansiyalari holatini monitoring qilishga ixtisoslashgan texnik tizimlar taqdimoti ham o'tkazildi.

Shavkat Mirziyoyev suv omborlari to'g'onlarini mustahkamlash va doimiy nazorat qilish, xavfsizligini ta'minlash, ilmiy ishlanmalar asosida ulardan foydalanish koeffitsientini oshirish bo'yicha ko'rsatmalar berdi.

Prezidentimiz O'zbekiston temir yo'llari aksiyadorlik jamiyatiga qarashli Sariosiyo tumanidagi Sharg'un ko'mir konida amalga oshirilayotgan ishlar bilan tanishdi.

Bugungi kunda mamlakatimizda energetika sohasini izchil rivojlantirish, energiya manbalarini diversifikatsiya qilish, aholi va tashkilotlarga bir necha turdagi energiya yetkazib berish choralarini ko'rilmoqda.

Sharg'un ko'mir konida Xitoy bilan hamkorlikda 2017–2020-yillarga mo'ljallangan 105,5 million dollarlik loyiha amalga oshirilmoqda. Uning 15,7 million dollari «Sharg'un ko'mir» AJning, 89,8 million dollari esa Xitoy Eksimbankining kredit mablag'idir. Mazkur loyiha to'liq ishga tushgach, 2021-yildan boshlab yiliga 900 ming tonna toshko'mir qazib olinadi. 600 ta ish o'rni yaratiladi. Yangi Angren va Angren issiqlik elektr stansiyalariga, sement zavodlari, aholi va boshqa iste'molchilarga toshko'mir yetkazib berish ko'payadi.

Mamlakatimizdagi qazilma boyliklari ichida ko'mir alohida o'rinni tutadi. Surxondaryo viloyatining qator tumanlarida mazkur mahsulotning turli xili qazib olinmoqda. Sharg'un koni ko'miri sifatining yuqoriligi, zaxiraning ko'pligi bilan boshqa shunday konlardan ajralib turadi. Bu yerda ayni paytda konning asosiy zaxirasi tomon to'g' etagidan yo'l ochilmoqda. Bugungi kungacha 2 kilometr u 216 metr masofada qazish ishlari bajarildi. Yana 1,5 kilometr dan so'ng 33 million tonnalik asosiy ko'mir zaxirasiga yetib boriladi.

Davlatimiz rahbariga viloyatda toshko'mir qazib chiqarishni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari haqida ma'lumot berildi.

«Sharg'un ko'mir» AJni modernizatsiya qilish investitsiya loyihasi, Boysun toshko'mir va Sherobod tumanidagi Ko'hitang konlarida ko'mir qazib chiqarishni tashkil etish, Sariosiyo tumani va Sharg'un shaharchasini 2019–2020-yillarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish loyihalari taqdimoti ham o'tkazildi.

— Bunday sifatli ko'mir hech qayerda yo'q. Ana shunday loyihalar yakka juda kerak. Yer osti boyliklarimizni xalqimiz manfaati yo'lida ishlatishimiz zarur, — dedi davlatimiz rahbari.

Mazkur loyihani qisqa muddatda va sifatli amalga oshirish, konchilikni yanada rivojlantirish, soha uchun mutaxassislar tayyorlash zarurligi, Sharg'un shaharchasining ijtimoiy infratuzilmasini tubdan o'zgartirish, zamonaviy ta'lim, tibbiyot muassasalari, mehmonxonalar va yangi turar joy binolari barpo etish, suv ombori qurish, chorvachilikni rivojlantirish bo'yicha masalalar taqdimoti berildi.

Davlatimiz rahbarining 2017-yil aprel oyida Rossiya Federatsiyasiga tashrifi asosida rossiyalik investorlar bilan Boysun tumanidagi «Mustaqillikning 25 yilligi» gaz konida dastlabki qidiruv, uni ishlatish va gaz-kimy o mahmuasi qurish bo'yicha mahsulot taqsimotiga oid bitim imzolangan edi.

Loyihaning umumiy qiymati 5,2 milliard AQSh dollari bo'lib, ikki bosqichda amalga oshiriladi.

2018–2022-yillarga mo'ljallangan birinchi bosqichda yiliga 5 milliard kub metr gazni qayta ishlash quvvatiga ega zavod quriladi. Jumladan, «Erta gaz» dasturi doirasida 2020 yildan boshlab 2 ming 800 metr chuqurlikdagi gaz qatlamlarida yiliga 1 milliard kub metrgacha tabiiy gaz qazib olinadi. 2023-yilda yana 15 ta quduq foydalanishga topshirilib, gazni qayta ishlash zavodining ikkinchi liniyasi ishga tushiriladi, natijada gaz qazib olish yiliga 5 milliard kub metrga yetkaziladi.

2023–2025-yillarga mo'ljallangan ikkinchi bosqichda 1,5 milliard kub metr gazni qayta ishlash hisobidan yiliga 500 ming tonna polimer mahsulotlari ishlab chiqariladigan gaz-kimy o mahmuasi barpo etiladi. Loyiha amalga oshirilganidan so'ng jami 2 ming 200 ta ish o'rni yaratiladi.

Hozirgi kunda gaz konining 160 kvadrat kilometr maydonida Xitoyning «BJP» kompaniyasi tomonidan 3D seysmik qidiruv ishlari o'tkazildi, «Eriell» kompaniyasi tomonidan 7 ta baholash qudug'i burg'ulanmoqda. Obyektida jami 1 ming 125 ishchi, jumladan, «Beyker Xyuz», «Xaliborton» va «Shlyumberje» xorijiy kompaniyalari mutaxassislari mehnat qilmoqda.

Davlatimiz rahbari viloyatga tashrifi chog'ida ushbu bitim doirasidagi ishlarning borishi bilan tanishdi. Loyiha hamkori, «Altmax Holding LTD» kompaniyasi ta'sischisi, rossiyalik investor Andrey Filatov bilan dastlabki geologiya-qidiruv ishlari natijalari, gazni qayta ishlash majmuasini loyihalashtirish va qurish haqida suhbatlashdi. Ushbu investor Boysun tumanidagi 10-maktabgacha ta'lim muassasasini rekonstruksiya qilishda ham qatnashgan.

Keyingi yillarda yoqilg'i-energetika sohasida amalga oshirilgan yirik loyihalar natijasida Ustyurt gaz-kimy o, Qandim gazni qayta ishlash majmualari barpo etilib, raqobatbardosh mahsulotlar nomenklatursi va ishlab chiqarish hajmi kengaydi. Boysun tumanida boshlangan navbatdagi loyiha mamlakatimizning janubiy viloyatini kompleks rivojlantirish, yoqilg'i-energetika, kimyo, qurilish sanoati va transport infratuzilmasi korxonalarini quvvatlarini oshirish imkonini berdi.

Shavkat Mirziyoyev mamlakatimizda gaz-kimy o mahmuasi qurish bo'yicha katta tajriba to'plangani, ushbu loyiha Surxondaryo zaminidagi uglevodod zaxiralarini o'zlashtirish va qayta ishlashda olamshumul voqea bo'layotganini alohida ta'kidladi. Loyihaning energiya samaradorligini oshirish va uni amalga oshirishni jadallashtirish bo'yicha masalalar taqdimoti berildi.

Termiz tumanida 900 megavattli issiqlik elektr stansiyasi barpo etish, viloyatda sanoatni rivojlantirish, muhandislik tarmoqlarini modernizatsiya qilish, Boysun tumanida aholini ichimlik suvi bilan ta'minlash, Sariosiyo tumanini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha amalga oshiriladigan ishlar taqdimotlari o'tkazildi.

Prezidentimiz Sariosiyo va Boysun tumanlarida meva-sabzavot yetishtirishni ko'paytirish, xonadonlarda chorva boqishni keng yo'lga qo'yib, oilalarning o'zini o'zi ta'minlashga o'tishi lozimligini ta'kidladi.

— Tuman hokimlari kichik-kichik investitsiya loyihalarini jalb qilib, eksport va soliq tushumini ko'paytirishi kerak. Shunda hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha marralarimiz va erishadigan natijalarimiz bugungidan o'n karra baland bo'ladi, — dedi Shavkat Mirziyoyev.

Davlatimiz rahbari shu yerda viloyat oqqsoqollari bilan suhbatlashdi. Mamlakatimiz ichki va tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlari, xalqimiz manfaati himmoya qilish, yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, baxshichilik san'atini yanada keng targ'ib etish masalalari haqida so'z bordi.

Surxondaryo viloyatida yangi gazni qayta ishlash majmuasi qurilishi sifatli mahsulot ishlab chiqarishni ko'paytirish, odamlar turmush darajasini o'zgartirishga keng yo'l ochishi qayd etildi.

— Oldimizda qiyin, murakkab, ammo yakka-yu yagona to'g'ri yo'l turibdi, bu xalqimiz manfaati uchun sidqildan xizmat qilishdir. Buning uchun barcha bir tan, bir jon bo'lib harakat qilishi, odamlarning o'zlari ham bugungidan yaxshi yashashga intilishi kerak. Endi xalqimiz ana shunday yo'f-rik bilan yashashi, o'zgarishi zarur. Surxondaryo xalqining o'ziga xos fe'l-atvori bor. Eng muhimi, halol, vijdoni pok, yurtimizdagi kelajagini o'ylaydigan odamlari bor. Ana shunday insonlarning imkoniyatidan samarali foydalanish, belni mahkam bog'lab, elga xizmat qilishimiz zarur, — dedi Prezidentimiz.

Mamlakatimizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, ichki bozorga sifatli va arzon mahsulotlar yetkazib berishga doimiy e'tibor berilmoqda. Bunda joylarda tashkil etilayotgan parrandachilik korxonalarining ham alohida o'rni bor. Muzrabot tumanidagi Yangiobod invest servis xususiy korxonasi shularidan biri.

Prezidentimiz viloyatga tashrifi doirasida ushbu korxonaga faoliyati bilan tanishdi.

Yaqinda foydalanishga topshirilgan korxonaning loyiha qiymati 53,127 milliard so'm. Korxonaga past rentabelli joydan 230 gektar yer maydoni ajratilgan. Uning 220 gektariga parranda uchun ozuqa mahsulotlari ekilib, 10 gektarida binolar joylashgan. Xususan, yettitaovuqxonasi, ikkita jo'ja ko'paytiradigan binolar qurilgan. Xususiy korxonada 500 ming tovuq boqish imkoniyati mavjud. Shuningdek, 1 million 735 ming dona jo'ja parvarishlashga mo'ljallangan inkubator ham bor. Bu yerda yiliga 168 million dona tuxum olinadi. Joriy yilning iyun oyida parranda uchun zamonaviy ozuqa ishlab chiqarish liniyasi o'rnatiladi va korxonaga to'liq yem bilan ta'minlanadi. Ayni paytda 1000 tonna sig'imga ega muzlatkich omborxonasi qurilmoqda.

Davlatimiz rahbariga Yangiobod invest servis xususiy korxonasida kelgusida amalga oshirilishi rejalashtirilayotgan loyihalar haqida ma'lumot berildi. Unga ko'ra, korxonada yetishtirilayotgan tovuq go'shtidan sosiska, tovuq patidan bopayosti, suyagidan ozuqa mahsulotlari ishlab chiqarish rejalashtirilgan.

Yana bir istiqbolli loyiha biogaz va bioo'g'it mahsulotlari ishlab chiqarish

loyihasi. Xitoylik ishbilarnonlar bilan hamkorlikda amalga oshirilishi kutilayotgan loyihaning umumiy qiymati 1 million 700 ming AQSh dollariga teng. Uning 500 ming dollari korxonaning o'z mablag'i, 1 million 200 ming dollari xorijiy investorlar hissasiga to'g'ri keladi. Loyiha amalga oshirilgach, 50 ta ish o'rni yaratiladi.

Shu yerda Surxondaryo viloyatida ertagi qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirish va eksportga chiqarish, aholi tomonidan samarali foydalanish, agrosanoat klasteri tashkil etish va boshqa qator loyihalar taqdimoti ham o'tkazildi.

Prezidentimiz tomorqachilik bo'yicha olib borilayotgan ishlar alohida e'tibor qaratdi.

Surxondaryo viloyatida 400 ming xonadonning 48 ming gektar yeri bor. Joriy yilda birinchi ekinlardan 644 ming tonna hosil olindi. Viloyat iqlim sharoitida kichik issiqxonalar tashkil etish orqali bemaol uch marta hosil olish, eksport qilish mumkin. Bu qariyb 150 ming gektar yerdan foydalanish bilan barobar. Masalan, bu yil mamlakatimiz tarixida birinchi marta kartoshka eksport qilish yo'lga qo'yildi. Viloyatda 270 ming tonnadan ziyod kartoshka yetishtirildi. Uning 100 ming tonnasini eksport qilish rejalashtirilgan.

— Tomorqachilik oziq-ovqat mahsulotlarini arzon qilish, inflyatsiya darajasini pasaytirishda tayanch nuqtalardan biridir. Bu orqali qancha odam ishli bo'ladi, oilalarga daromad, baraka kiradi. Tomorqadan samarali foydalanigan odam boqimanda bo'lmaydi, boy bo'ladi. Buning uchun barcha sharoit yaratilgan, — dedi Shavkat Mirziyoyev.

Davlatimiz rahbari O'zbekiston temir yo'llari AJ tomonidan taqdim etilgan arpa, bug'doy, suli va makkajo'xori donidan yem ishlab chiqaradigan mobil zavodni ham ko'zdan kechirdi.

O'zbekiston temir yo'llari AJ tizimidagi xo'jaliklarda chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish, omixta yem ishlab chiqaruvchi mobil zavod, Qumqo'rg'on tumanidagi Qorabayir fermer xo'jaligi faoliyati, tuyaqush, tuyachilik, quyonchilik, zotdor eчки boqish haqida ham ma'lumot berildi.

Masalan, O'zbekiston temir yo'llari AJ tomonidan taqdim etilgan omixta yem ishlab chiqaruvchi mobil zavodning loyiha qiymati 280 ming yevro. «MAZ» mashinasiga o'rnatilgan ushbu mobil zavod Belarus Avstriya davlatlari hamkorligida ishlab chiqarilgan. Arpa, bug'doy, suli, makkajo'xori, shrot, mineral qo'shimchalar va o'simlik yog'idan omixta yem ishlab chiqariladi. Soatiga 160 tonnadan ortiq omixta yem tayyorlash quvvatiga ega. Ish jarayoni to'liq kompyuter tizimida amalga oshiriladi. Agar mahsulotlar bozordan sotib olinsa, mobil zavod bir yilda o'z tannaxmini qoplaydi. O'zbekiston temir yo'llari AJ tizimi korxonalaridan olingan mahsulotlardan foydalanilisa, besh oyda o'z tannaxmini qoplaydi.

Mamlakatimiz janubidagi yer osti va yer usti boyliklaridan, hali ishga solinmagan imkoniyatlardan oqilona foydalanish uchun uloyatning mehnatkash, izlanuvchan, fidoyi odamlariga barcha qulaylik yaratilmoqda. Bu borada davlat darajasida ko'rsatilayotgan e'tibor ularni ruhlatirib, yangi g'oyalari bilan dadil odimlashga undayotir. Joylarda yangidan taqdim etilayotgan istiqbolli loyihalar buning yorqin dalilidir.

Prezidentimizning Surxondaryo viloyatiga tashrifi davom etmoqda.

Umar ASOROV,
Matnazar ELMURODOV,
Ziyodulla JONIBEKOV,
Xolmo'min MAMATRAYIMOV,
O'ZA muxbirlari

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI TIZIMINI 2030-YILGACHA RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASINI TASDIQLASH TO'G'IRISIDA

O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta va maktabdan tashqari ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, o'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko'tarish, o'quv-tarbiya jarayoniga ta'limning innovatsion shakllari va usullarini joriy etish maqsadida, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentabrdagi "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5538-son Farmoniga muvofiq:

1. Quyidagilar:

a) **O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi** (keyingi o'rinlarda — Konsepsiya) 1-ilovaga muvofiq tasdiqlansin va unda quyidagilar nazarda tutilsin:

O'zbekiston Respublikasining 2030-yilga kelib PISA (The Programme for International Student Assessment) O'quvchilarning ta'lim sohasidagi yutuqlarini baholash bo'yicha xalqaro dastur reytingi bo'yicha jahonning birinchi 30 ta ilg'or mamlakati qatoriga kirishiga erishish;

uzluksiz ta'lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash, shuningdek, professional kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish;

o'qitish metodikasini takomillashtirish, ta'lim-tarbiya jarayoniga individuallashtirish tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish;

xalq ta'limi sohasiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari

va innovatsion loyihalarni joriy etish; xalq ta'limi muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va budjetdan mablag' bilan ta'minlashning samaradorligini oshirish;

yoshlarni tarbiyalash va ularning bandligini ta'minlashda maktabdan tashqari ta'limning zamonaviy usullari va yo'nalishlarini joriy etish;

davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish hisobiga davlat ta'lim tizimida raqobat muhitini kengaytirish;

yoshlar ta'lim-tarbiyasi uchun qo'shimcha sharoitlar yaratishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan **beshta tashabbusni amaliyotga tatbiq** etish;

xalq ta'limi tizimida faoliyat ko'rsatishning jozibadorligini oshirish maqsadida umumiy o'rta ta'lim muassasalarini xodimlarining mehnatiga haq to'lash, moddiy rag'batlantirish va ijtimoiy himoya qilish darajasini bosqichma-bosqich oshirib borish;

b) **O'zbekiston Respublikasining xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini 2019-yilda amalga oshirish bo'yicha "Yo'l xarita"si** (keyingi o'rinlarda — "Yo'l xarita"si) 2-ilovaga muvofiq tasdiqlansin.

Konsepsiya tegishli davrga mo'ljallangan maqsadli parametrlar va asosiy yo'nalishlardan kelib chiqib, har yili alohida tasdiqlanadigan "Yo'l xarita"si orqali bosqichma-bosqich amalga oshirilishi belgilab qo'yilsin.

2. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligiga:

har yili 1-dekabr gacha qadar o'tayot-

gan yil bo'yicha tasdiqlangan "Yo'l xarita"sinini puxta o'rganish asosida kelgusi yil uchun "Yo'l xarita"si loyihasi ishlab chiqib, tasdiqlash uchun Vazirlar Mahkamasiga kiritish;

"Yo'l xarita"larining bajarilishi yuzasidan doimiy monitoring yuritish va uning natijalarini har chorakda **Vazirlar Mahkamasiga** taqdim etib borish vazifalari yuklansin.

3. Quyidagilar mazkur Farmonda nazarda tutilgan chora-tadbirlarni moliyalashtirish manbalari etib belgilansin: respublika budjeti mablag'lari;

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi huzuridagi Xalq ta'limi sohasidagi islohotlarga ko'maklashish jamg'armasi mablag'lari;

imtiyozli xorijiy kreditlar va grantlar; jismoniy va yuridik shaxslarning homiylik xayriyalari;

qonun hujjatlari bilan taqiqlanmagan boshqa manbalar.

4. Quyidagilarga:

O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining o'rinbosari A.A.Abdurahimovga — Konsepsiya va "Yo'l xarita"sinini ijro etish yuzasidan mas'ul vazirliklar va idoralar faoliyatini samarali tashkil qilish va o'zaro hamkorlik qilish, "Yo'l xarita"lari bajarilishi yuzasidan o'tkazilgan monitoring natijasida aniqlangan kamchiliklarni o'z vaqtida bartaraf etish yuzasidan;

Qoraqalpog'iston Respublika-

si Vazirlar Kengashi Raisi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimlari, mas'ul vazirliklar, idoralar va boshqa tashkilotlar rahbarlariga — Konsepsiya va "Yo'l xarita"sida nazarda tutilgan tadbirlarni o'z vaqtida, sifatli va to'liq bajarish yuzasidan;

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vaziri Sh.X.Shermatovga — Konsepsiyaning maqsadli ko'rsatkichlariga erishilishi yuzasidan shaxsiy javobgarlik yuklatilsin.

5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi, O'zbekiston Milliy axborot agentligi va O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasi ommaviy axborot vositalarida ushbu Farmonning maqsad va vazifalarini keng yoritish bo'yicha chiqishlar hamda mavzuga oid ko'rsatuvlar tashkil etsin.

6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi manfaatdor vazirliklar va idoralar bilan birgalikda ikki oy muddatda qonun hujjatlariga ushbu Farmondan kelib chiqadigan o'zgartirish va qo'shimchalar to'g'risida Vazirlar Mahkamasiga takliflar kiritilsin.

7. Mazkur Farmonning ijrosini nazorat qilish O'zbekiston Respublikasining Bosh vaziri A.N.Aripov va O'zbekiston Respublikasi Prezidenti maslahatchisi A.A.Abduvaxitov zimmasiga yuklansin.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti

Toshkent shahri,
2019-yil 29-aprel

Sh. MIRZIYOEV

O'zbek yoshlarining yana bir g'alabasi

20—27-aprel kunlari Rossiyaning Sankt-Peterburg shahrida bo'lib o'tgan kimyo fani bo'yicha 53-Xalqaro Mendeleev olimpiadasidan yoshlarimiz mamlakatimizga 1 oltin, 3 kumush va 1 bronza medal bilan qaytdi. Yurtimiz vakillaridan Toshkent pediatriya tibbiyot instituti qoshidagi akademik litseyning 3-bosqich o'quvchilari — Islomjon Karimov oltin, Ulug'bek Boyirbekov kumush, 2-bosqich o'quvchisi Mohira Boltayeva bronza, Toshkent davlat agrar universiteti qoshidagi akademik litseyning 3-bosqich o'quvchisi Diyor Hayitov kumush medalni qo'lga kiritdi.

Mashhur rus olimi Dmitriy Ivanovich Mendeleevning kimyoviy elementlar davriy jadvalini yaratganiga 150 yil to'lishi munosabati bilan u yashab, faoliyat yuritgan Sankt-Peterburg shahrida o'tgan xalqaro fan olimpiadasida 29 davlatdan 160 o'quvchi ishtirok etdi.

Ushbu xalqaro fan olimpiadasining nufuzi yildan-yilga ortib boryapti, — deydi Toshkent pediatriya tibbiyot instituti qoshidagi akademik litsey direktori, tibbiyot fanlari doktori, professor O'rtiqbov Eshonqulov. — Tabiiyki, ishtirokchilarning bilim darajasi ham nihoyatda yuqori. Shu bois biz xalqaro olimpiadada ishti-

rok etadigan o'quvchilar bilan bir necha yil davomida puxta tayyorgarlik ko'rdik. Ularning darsdan tashqari vaqtlarda ham shug'ullanishi uchun tayyorlov mashg'ulotlari tashkil etdik. O'quvchilarimizga Moskva davlat universitetining kimyo fani o'qituvchilari ishtirokida mahorat darslari o'tildi. Ishtirokchi o'g'il-qizlarimiz ham o'z ustida tinimsiz ishladi. Ana shunday mehnatlar samarasi o'laroq, yoshlarimiz yurtimizga yana bir ulkan g'alaba bilan qaytdi.

Olimpiadaning birinchi va ikkinchi turida o'quvchilar nazariy bilimlarini sinovdan o'tkazgan bo'lsa, uchinchi turda ishtirokchi-

larga laboratoriya sharoitida bitirib medal sohibi Islomjon Karimov. — Litseyga o'qishga kirganimdan so'ng uch yil davomida o'qituvchilarim bilan bunga qizg'in tayyorgarlik ko'rdik. Raqiblarimiz juda kuchli bo'lishiga qaramay, g'alabaga bo'lgan ishtiyogimiz sira so'nmadi. Jamoamiz bilan maqsad sari intilib, g'olib bo'ldik va Vatanimizga yorug' yuz bilan qaytdik. Buning

larga laboratoriya sharoitida bitirib medal sohibi Islomjon Karimov. — Litseyga o'qishga kirganimdan so'ng uch yil davomida o'qituvchilarim bilan bunga qizg'in tayyorgarlik ko'rdik. Raqiblarimiz juda kuchli bo'lishiga qaramay, g'alabaga bo'lgan ishtiyogimiz sira so'nmadi. Jamoamiz bilan maqsad sari intilib, g'olib bo'ldik va Vatanimizga yorug' yuz bilan qaytdik. Buning

uchun meni doim qo'llab-quvvatlagan, yordamini ayamagan ustozlarim, ota-onamdan chuqur minnatdorman.

G'oliblar munosib kutib olindi. Ular kelgusida mamlakatimizdagi o'zlari istagan oliy o'quv yurtiga imtiyozli ravishda o'qishga qabul qilinadi.

Iroda TOSHMATOVA,
"Ma'rifat" muxbiri

Muhokamada faol ishtirok eting!

O'zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari muhokamasi portaliga Xalq ta'limi vazirligi, Moliya vazirligi hamda Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligining "Umumta'lim muassasalari hamda "Mehribonlik" uylari boshqaruv, texnik, xizmat ko'rsatuvchi va o'quv-yordamchi xodimlarining namunaviy shtatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi qarori loyihasi joylashtirildi.

Shu kunga qadar ta'lim muassasalarining namunaviy shtatlar jadvali Xalq ta'limi vazirligining 2012-yil 26-apreldagi 141-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan, ammo o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilmagan. Mazkur qaror loyihasi esa ta'lim muassasalarining amaldagi namunaviy shtatlar jadvalida yuzaga kelayotgan muammolar bartaraf etilib, shaffof mexanizm asosida zamon talablaridan kelib chiqqan holda ishlab chiqilgan.

Mazkur qaror loyihasiga ko'ra, umumta'lim muassasalarida 10-11-sinf joriy etilishi munosabati bilan kiritilgan Harbiy chaqiriqqa tayyorgarlik rahbari lavozimi direktorning vatanparvarlik ruhida yoshlarni tayyorlash bo'yicha o'rinbosari sifatida o'zgartirilmoqda. Shu bilan bir qatorda, davlatimiz rahbari ilgari surgan 5 ta muhim tashabbusni amalga oshirish maqsadida ta'lim muassasalarining yangi tahrirdagi namunaviy shtatlar jadvaliga 1,0 shtat birlik ommaviy tadbirlar tashkilotchisi lavozimi ham kiritilmoqda.

Shuningdek, namunaviy shtatlar jadvaliga 1,0 birlik muzey kuzatuvchisi lavozimini kiritish taklif etilgan.

Ahamiyatli, ta'lim muassasalarida psixolog lavozimlarining amaldagi me'yorlari sinflar sonidan kelib chiqib kiritilgan bo'lsa, yangi tahrirdagi namunaviy shtatlar jadvalida o'quvchilar soniga ko'ra umumta'lim muassasalarida 3,0 shtat birlikkacha va tarbiyalanuvchilar soniga ko'ra "Mehribonlik" uylarida 2,0 shtat birlikkacha psixolog lavozimi kiritilmoqda.

Shuningdek, "Mehribonlik" uylarining amaldagi namunaviy shtatlar jadvalida ko'zda tutilmagan shtatlar, ishlab chiqilgan qaror loyihasi asosida tarbiyalanuvchilarning sanitariya qoidalari va me'yorlariga muvofiq xavfsiz ovqatlanirishini ta'minlash maqsadida 1,0 shtat birlik diyetolog lavozimi, qolaversa, ularni sog'lom va barkamol avlod qilib tarbiyalash, bo'sh vaqtini sermazzun tashkil etish maqsadida 1,0 shtat birlik trener-yo'riqchi lavozimi ham ko'zda tutilgan.

Bundan tashqari, ta'lim muassasalari uchun amalda qo'llanilayotgan (3 shtat birlik) qorovul lavozimi har bir bino uchun 4,0 shtat birlikdan kiritilmoqda. Qolaversa, muassasalarning texnik ko'rsatkichlardan kelib chiqib, supuriladigan hududga kiradigan maydon turlari (asfalt, beton, bruschatka va sport maydonlari) aniq ko'rsatilmoqda. Shu bilan birga, binolarning ichki tozalanadigan qismlari, xizmat xonalari, yo'laklar, zinapoyalar, faollar zali va sport zal hamda o'quv sinflariga ajratish orqali ularga belgilangan amaldagi farrosh lavozimining shtat birliklari saqlab qolinmoqda.

Prezident qarori loyihasi bilan ushbu havola orqali (<https://regulation.gov.uz/ru/document/3281>) batafsil tanishishingiz mumkin.

Xalq ta'limi vazirligi "Umumta'lim muassasalari hamda "Mehribonlik" uylari boshqaruv, texnik, xizmat ko'rsatuvchi va o'quv-yordamchi xodimlarining namunaviy shtatlarini tasdiqlash to'g'risida"gi qaror loyihasini yanada takomillashtirish uchun barchani muhokamalarda faol ishtirok etishini so'raydi. Qaror loyihasining muhokamasi 2019-yilning 7-mayiga qadar davom etadi.

Ixtiyor MAHMATQULOV,
Xalq ta'limi vazirligi bosh
mutaxassisi

Behbudiy avlodlari — g'olib

Behbudiy bobomiz o'z davrida "Ikki emas, to'rt til lozim", deya yoshlarni til o'rganishga undagandi.

Qozog'istonning E.A.Buketov nomidagi Qarag'anda davlat universitetida ingliz, nemis, fransuz, xitoy, rus tillari bo'yicha tashkil etilgan xalqaro talabalar olimpiadasida Behbudiy domla orzu qilgan avlod — bir necha chet tillarni puxta o'zlashtirgan talabalarimizdan bir guruhi ishtirok etib, g'olib bo'lib qaytdi. Xususan, Germaniya, Turkiya, Rossiya Federatsiyasi, Xitoy, Qirg'iziston va Qozog'istondagi 35 universitetdan 200 nafar ishtirokchi qatnashgan xalqaro olimpiadada Samarqand davlat chet tillar instituti talabalari Charos Hamdamova xitoy tili bo'yicha birinchi, Viktor Sundeyev nemis tili bo'yicha ikkinchi, Shahzoda Asliyeva ingliz tili bo'yicha uchinchi, Aleksandra Kurtova fransuz tili bo'yicha uchinchi o'rin sohibi bo'ldi.

— Olimpiada uch turda bo'lib o'tdi, — deydi Charos Hamdamova. — Birinchi bosqichda leksika, ya'ni grammatika bo'yicha test olindi. Ikkinchi bosqichda tinglash va o'qish imtihoni bo'lib o'tdi. Uchinchi turda tavsiya etilgan mavzuda monolog, ya'ni nutqimiz hakamlar tomonidan baholandi. 2016-2017-o'quv yili Xitoy oliy ta'lim vazirligi e'lon qilgan grantni qo'lga kiritib, Pekin til va madaniyat universitetida bir yil o'qiganim qo'l keldi va nutqiy savodxonligim yaxshi baholandi.

Shuningdek, Germaniyaning Xalqaro akademiklar almashinuv xizmati (DAAD), Gyote instituti va Fransiyaning Qarag'anda shahridagi Fransuz alyansi bilan hamkorlikda tashkil etilgan xalqaro olimpiada doirasida xorijiy tillarni o'qitish metodi bo'yicha xalqaro doiradagi mahorat darslari va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish bo'yicha davra suhbatlari tashkil etildi.

Fayoza AVLAYEVA,
"Ma'rifat" muxbiri

O'zbekiston tumanidagi 23-bolalar musiqa va san'at maktabida taniqli olim Ozod Sharafiddinovning 90 yilligi keng nishonlandi.

Matonatli olim yodi

Respublika Yozuvchilar uyushmasi raisi o'rinbosari, shoir G'ayrat Majid, adabiyotshunos olim Nurboy Jabborov, "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasi bosh muharriri O'ktam Mirzayor va boshqalar Ozod Sharafiddinovning insoniy fazilatlarini, olimlik rutbasini, "Jahon adabiyoti" jurnalida bosh muharrir bo'lib ishlagan paytlaridagi faoliyati, tarjimonlik iste'dodi haqida gapirdi.

Ozod Sharafiddinov 1929-yili Qo'qon shahri yaqinidagi Oxunqaynar qishlog'ida tug'ilgan. U "Zamon, qalb, poeziya", "Adabiy etyudlar", "Bayroqdorlar", "Mahorat saboqlari", "Birinchi mo'jiza", "Hayot bilan hamnafas", "Dovondagi o'ylar", "Ijodni anglash baxti", "Domlalar" kabi yigirmadan ortiq asarlar muallifidir. Tadbirda so'zga chiqqanlar atqoli munaqqidning adabiyotshunoslik maydoniga kirib kelganidan umrining oxiriga qadar ilmgga, adabiy tanqidchilikka xolis yondashib, adabiyotga sodiqlik bilan xizmat qilganini ta'kidladilar.

Viloyatga tashrif buyurgan ijodkorlar Qo'qon shahridagi 7-bolalar musiqa va san'at maktabida Hamza Hakimzoda Niyoziy tavalludining 130 yilligi va Furqat tavalludining 160 yilligiga bag'ishlangan tadbirlarda ham qatnashdi.

Sharifa MADRAHIMOVA,
"Ma'rifat" muxbiri

Amaliy ishlar festivali

Chilonzor tumanidagi 200-maktabda "Amaliy ishlar festivali va ustoz-shogird an'anasi" mavzusida tadbir bo'lib o'tdi.

— Aprel — amaliy fanlar oyligi doirasida tashkil etilgan tadbirda maktabning uslub-birlashma va fan to'garaklari rahbarlari o'quvchilar bilan ochiq amaliy mashg'ulotlar olib bordi, — deydi 200-maktab direktorining o'quv ishlari bo'yicha o'rinbosari Zuhra Norqulova. — Jumladan, boshlang'ich sinf o'quvchilari asfaltga rasm chizgan bo'lsa, fizika fani o'qituvchisi Mahmuda Rahmonova, kimyo fani o'qituvchisi

Maftuna Qurbonova o'quvchilar bilan qiziqarli laboratoriya mashg'ulotlari olib bordi.

O'quv maskanining texnologiya fani o'qituvchisi Shahnoza Rixsimuhammedova tomonidan o'tkazilgan bellashuvda 8-9-sinf qizlarining pazandalik mahorati sinaldi. O'g'il bolalar jismoniy tarbiya o'qituvchisi Uyg'un Jalilov rahbarligida turon yakkakurashi, qo'l to'pi, basketbol, shaxmat, shaxsha

musobaqalarida ishtirok etdi. Shuningdek, ta'lim muassasasi pedagoglari o'rtasida namunaviy dars ishlarni malakali ko'rgazmasi tashkil etildi.

Diilshod RO'ZIQULOV,
"Ma'rifat" muxbiri

Avvallari maktablarga darsliklar asosida davlat tomonidan turli ko'rgazmali qurollar berilar edi. Hatto fan kabinetlari uchun ham! Ammo ta'limga e'tibor kuchaygan bir paytda bu muammo yechimsiz qolmoqda. Ayniqsa, maktablarda xaritalar 20—30 yildan buyon ishlatilmoqda.

Yulduz JABBOROVA

Bir onaga farzandi fanlarni yaxshi o'zlashtirmayotgani haqida shikoyatimni boshlamasimdan o'z javobini berdi. U ayolga farzandi sog'lom bo'lsa, shuning o'zi yetarli ekan, qolgan ikkinchi darajali emish. Axir, o'qishning mas'uliyati, o'qituvchilar beradigan vazifalar bolaning sog'lig'iga u qadar ta'sir qilmasa kerak?!

Odinaxon AHMEDOVA

O'quvchilarning doim a'lo baholarga o'qishi birinchi galdaga geniga, keyin ota-onasining e'tibori va ustozning mahoratiga bog'liq deb bilaman.

Hafiza RASHIDOVA

Noan'anaviy dars o'taman deb bir soat dars davomida 7-8 ta metoddan foydalanish shart emas. Samara beradigan 2 yoki 3 usulni qo'llash kifoya.

Nasiba TOJIYEVA

Zamonaviy ta'limda o'qituvchi har bir mashg'ulotini qiziqarli tashkil etishi va bu orqali o'quvchini faollikka undashi lozim.

Sharbatoy SHOMURODOVA

Ta'lim sifatini oshirishda repetitorlarning ham o'rni katta. Oliy o'quv yurti talabalar o'rtasida so'rovnomaga o'tkazadigan bo'lsak, repetitorga bormay o'qishga kirganlari kamchilikni tashkil etadi. Ular orasida ham yoki tavalakal qilgan, yoki past ball bilan kirgan talabalarni uchratasiz.

Ravshan MELIQO'ZIYEV

Sinf rahbari, avvalo, ona, psixolog, kezi kelganda, diplomat bo'lishi kerak. Faol, iqtidorli o'quvchilar bilan sust o'zlashtiruvchi, tortinchoq o'quvchilarni, oliy ma'lumotli ota-onalar bilan o'rta maxsus ma'lumotli ota-onalarni bir maqsad yo'lida jipslash-tira bilishi lozim.

Xursand AHMEDOV

Har qanday yutuqqa, g'alabaga faqat mehnat orqali erishiladi. O'quvchilarimizni avvalo mehnatkashlikka o'rgataylik.

Shahnoza AVAZOVA

2019-yil 1-may, № 33 (9202)

Hokimlik eshigida sarg'ayayotgan direktor

yoxud yerto'lada o'qiyotgan bolalar

Shu yilning 20-mart kuni Xalq ta'limi vazirligi saytida "Farg'onaning Quva tumanidagi 50-maktab yer maydoni va qo'shimcha bino o'quv muassasasiga qaytarildi" sarlavhali xabar chop etildi. Ushbu masala avvalroq gazetamizda ikki bor yoritilgan edi. Tabiiyki, muammoning ijobiy yechim topgani bizni ham xursand qildi. Shu bois, muxbirimiz ta'lim muassasasiga borib, "Chindan ham maktabning kadastr hujjatlari tayyorlab berildimi?", "Direktor o'quv-tarbiya jarayoni bilan shug'ullanyaptimi?" degan savollarga javob qidirdi.

"Ma'rifat" gazetasi 2019-yil 6-mart sonida chop etilgan "Direktor nega sarson qilinmoqda? Yoxud bir parcha yer mojarosi" sarlavhali maqolada ta'kidlanganidek, shu yil 14-fevral kuni Namangan viloyat ma'muriy sudi kassatsiya instansiyasining ochiq sud majlisini Farg'ona viloyat iqtisodiy sudi binosida videokonferensiya tarzida o'tkazdi. Unda arizachi 50-maktab direktori N.Mahmudovning "Javobgarlar Quva tumani hokimligi va Farg'ona "Yermulkkadastr" davlat xizmati Quva tuman bo'limiga kiritgan shikoyat arizasi yuzasidan Quvasoy shahar ma'muriy sudi tomonidan 2018-yil 17-dekabrda qabul qilingan hal qiluv qaroridan norozi

ham, da'vogarning ham shaxsan o'zidan eshitildi. Quva tumani hokimligi huquqshunosi Aziz Turdialiyev tuman hokimining qarorida texnik xatolikka yo'l qo'yilganini tan oldi. Sud tomonlarni eshitib, Quva tumani hokimining 2018-yil 20-iyundagi 1065-sonli qarorini haqiqiy emas deb topdi. Qarorning davlat foydasiga 1658700 so'm davlat boji undirish qismi bekor qilindi. Quvasoy shahar ma'muriy sudi tomonidan chiqarilgan qarorning qolgan qismi o'zgarishsiz qoldirildi. Sud qarorida "Farg'ona viloyat "Yermulkkadastr" xizmati Quva tuman bo'limi N.Mahmudovning 50-maktab

Ma'rifat 1438-sonli 2019-yil 1-may kuni chiqarilgan. Nizomiyat: 1438-sonli 2019-yil 1-may kuni chiqarilgan. Nizomiyat: 1438-sonli 2019-yil 1-may kuni chiqarilgan.

Mavzuga qaytib 1438-sonli 2019-yil 1-may kuni chiqarilgan. Nizomiyat: 1438-sonli 2019-yil 1-may kuni chiqarilgan.

Direktor nega sarson qilinmoqda? Yoxud bir parcha yer mojarosi

Kafolat xati "kafolatli"mi?

Mulohaza

OTMlardagi korrupsiyaga sabab nima?

qarovsiz maydon maktabniki ekani ta'kidlangan. Maktabning jismoniy tarbiya darsi o'tiladigan hududda tadbirkor noqonuniy qurilish boshlagan. Maqola chop etilgach, ushbu qurilishga rozi bo'lgan, hatto qaror ham chiqarib bergan hokim (endilikda Farg'ona viloyat hokimining qishloq va suv xo'jaligi masalalari bo'yicha o'rinbosari) H.Umarov darhol ishni to'xtatishga buyruq bergan. O'z navbatida 44-maktab direktori Jamoliddin Mo'minov ham Quva tuman ma'muriy sudiga da'vo bilan murojaat qilgan.

Har ikki holat yuzasidan Quva tumani hokimligi huquqshunosi Aziz Turdialiyev quyidagilarni ma'lum qildi: — 50-maktabning yeri va bino-inshootlari noqonuniy egallab olinmagan. Oxirgi sud qarorida ham shunday asos keltirilgan. Ya'ni, Quva tumani hokimining 1065-sonli qarori bekor qilinmadi. Faqat 1125-sonli qarorda texnik xato o'tib ketgani bois, Namangan viloyat ma'muriy sudi qarorida ham hokimning 1065-sonli qarori haqiqiy emas deb topilmoqda. 44-maktab masalasida ham tadbirkor haq.

Endi gapni 44-maktab bilan sudlashayotgan tadbirkor Inom Qosimovdan eshiting.

— 44-maktab yonidagi stadionning old tarafidagi hududni tenderda yutib olganman. Har tomonlama ko'rkam va zamonaviy, ikki qavatli bino qurib, shu yerdan 15 nafargacha odamni ish bilan ta'minlab, o'z hisobimdan maktabga ikkita o'quv xonasi qurib bermoqchi edim. Sababi, maktabda sinfonalar yetishmasligidan ikkita sinf yerto'lada o'qiydi. Oshxonada yo'q, bufet ham qorong'i va zax yerto'lada joylashgan.

Ammo barcha hujjatlarim joyida bo'lsa-da, sud maktab foydasiga qaror chiqardi. Endi bu ish bo'yicha apellyatsiya tartibida shikoyat kiritmoqchiman.

Chindan ham, 44-maktab kadastr hujjatlarida nizoli yer maktab hududiga kiritilmagan. Direktor Jamoliddin Mo'minovning aytishicha, hujjatlar Quva tumani hokimining 2014-yil 19-maydagi 814-sonli qarori asosida rasmiylashtirilgan, futbol maydoni noma'lum sabablarga ko'ra, kadastr hujjatlariga qo'shilmay qolgan.

Ushbu yer maydoni, yo'ni stadionning old tomoni Quva tumani hokimining

2018-yil 29-avgustdagi 1754-sonli qaroriga asosan tanlov g'olibi "Qosimov Sirojiddin chorvasi" dehqon xo'jaligiga ikki qavatli savdo va maishiy xizmat ko'rsatish shoxobchasini qurish uchun ajratilgani ham shikoyat arizasida keltirilgan.

44-maktab da'vo qilayotgan stadion ta'lim muassasasidan 100 metr uzoqlikda — serqatnov yo'lning narigi tarafida joylashgan. O'quvchilar jismoniy tarbiya darsida 10 daqiqalik tanaffusda maktab kiyimini jismoniy tarbiya formasiga almashtirib, yo'lning narigi tomoniga o'tishga ulguradimi? Nega direktor tadbirkorning sinfxona qurib berishiga rozi bo'lmayapti? Axir, eng muhimi, o'quvchilarning keng va yorug', issiq xonada bilim olishi emasmi? Jismoniy tarbiya darsini sport zalida o'tsa, o'qituvchi ham vaqtdan yutmaydimi, ham xavfsizlik nuqtayi nazaridan bu qulay emasmi?

Maktabda 612 nafar o'quvchi o'qiydi. Darslar ikki smenada tashkil etilgan, shuningdek, filiali ham mavjud. Maktab direktori o'quv xonalarining yetishmasligi, o'quvchilar moslashtirilgan binoda hamda yerto'lada ta'lim olayotgani haqida, maktab uchun yangi bino qurib berilishini so'rab yuqori idoralarga murojaat qilganini ta'kidlashda, buni tasdiqlovchi birorta hujjat ko'rsata olmadi. Yuborilgan xatlar orasidan ham maktab uchun qo'shimcha bino va inshootlar qurib berilishi so'rab yozilgan xat chiqmadi.

Haqiqatan ham, yerto'lada bufet o'rnini bosuvchi do'kon (sovuq va qorong'i), texnologiya fani xonasi bor

O'quvchilar jismoniy tarbiya darsida 10 daqiqalik tanaffusda maktab kiyimini jismoniy tarbiya formasiga almashtirib, yo'lning narigi tomoniga o'tishga ulguradimi?

ekan. O'g'il bolalar uchun texnologiya fani xonasi jihozlangan, qiz bolalar uchun ajratilgan xona esa chiqindixona bo'lib yotibdi.

Xullas, tumanda bir muammoga ikki xil yechim topilmoqda.

Endi bu ishlar yana cho'ziladiganga o'xshab turibdi. Tumanning sobiq hokimi (H.Umarov), tuman hokimligi huquqshunosi A.Turdialiyev, "Yermulkkadastr" xizmati tuman bo'limi boshlig'i ikkala muammoga bir xil adolati va qonuniy yechim topishi kerak.

Darvoqe, ma'lumot uchun aytish joizki, tadbirkor bilan yer talashishi mumkin bo'lgan maktablar tumanda 19 ta. Yana yuqoridagi fikrga qaytamiz. Quva tumanidagi 50-maktabning bino va inshootlari hali maktabga qaytarilmadi. Direktor tuman "Yermulkkadastr" davlat xizmati tuman bo'limi, tuman hokimligi eshigida sarg'aymoqda.

Sharifa MADRAHIMOVA, "Ma'rifat" muxbiri

bo'lib yozgan arizasi ko'rib chiqildi. Arizada N.Mahmudov javobgarlar Quva tumani hokimligi, "Yermulkkadastr" xizmati Quva tuman bo'limiga nisbatan tumanidagi 50-maktabning qo'shimcha bino va inshootlariga kadastr hujjatlari tayyorlash majburiyatini yuklashni hamda Quva tuman hokimining 2018-yil 20-iyundagi 1065-sonli qarorini haqiqiy emas, deb topishni so'ragan.

balansidagi Turk MFY Mingchinor qishlog'ida joylashgan eski bino-inshootlarni maktab balansiga o'tkazish bo'yicha da'vosini asosli rad qilgan, deb yozilgan.

To'rt marta bo'lib o'tgan sudda hali u tomon, hali bu tomonning qo'li baland kelayotgan paytda internet saytlarida xuddi shunday mazmunda yana bir maqola chiqdi.

Unda aytilishicha, tumandagi 44-maktab hududi tadbirkor tomonidan noqonuniy egallangan. Tadbirkorning barcha hujjatlari qalbaki bo'lib, qish ichi loy, yozda mol-qo'y o'tlab yuradigan

Keyingi sonlarda o'qing

"Musobaqalar bolalar ruhini sindirmasin"

Maktab o'quvchilari o'rtasida o'tkaziladigan bilimlar bellashuvida yo'l qo'yilayotgan xato va kamchiliklar hamda ularni bartaraf etishga doir fikrlar bilan gazetamizning kelgusi sonlarida tanishishingiz mumkin.

To'g'ridan to'g'ri bo'lish usuli

Bu usul bir xonali sonlarni ko'p xonali sonlarga ko'paytirish uchun xizmat qiladi. Ko'p xonali sonlarga ko'p xonali sonlarni ko'paytirib bo'lmaydi.

Misol: 12345·9=?

Bu sonlarni ko'paytirish uchun 9 sonini birlar xonasidan boshlab ko'paytirishni boshlaymiz. Yani 5·9=45. 5 sonini yozamiz, 4 soni yodda qoladi. So'ng o'nlar xonasidagi sonni 9 ga ko'paytiramiz. 4·9=36 chiqadi. 36 soniga 4 ni qo'shamiz, 4 yodda qoladi. So'ng yuzlar xonasidagi sonni 9 ga ko'paytiramiz: 3·9=27. 27 soniga 4 ni qo'shamiz. 27+4=31. Javobdagi 1 sonini yozib, 3 sonini yodda saqlaymiz. So'ng minglar xonasidagi sonni 9 ga ko'paytiramiz: 2·9=18. 18 soniga 3 ni qo'shamiz: 18+3=21. 1 sonini yozamiz, 2 soni yodda qoladi. Oxirida o'n minglar xonasidagi sonni 9 ga ko'paytiramiz: 1·9=9. 9 soniga 2 ni qo'shamiz: 9+2=11. 11 sonini yozamiz: 111105 soni hosil bo'ladi. Demak, javob: 12345·9=111105

Taqsimot qonunidan foydalanib ko'paytirish

Bu usulda sonlar bo'laklarga ajratish orqali hosil qilindii. Ya'ni taqsimot qonunidan foydalaniladi.

$a(b+c)=ab+ac$, $a(b-c)=ab-ac$, $a(b+c+d)=ab+ac+ad$

Misol: 27·36; bu sonlari ko'paytirish uchun 27 soni 30 ga yaqin bo'lgani uchun 30-3 kabi yozib olamiz. Natijada (30-3)·36 hosil bo'ladi. Taqsimot qonuniga asosan 30·36-3·36 ko'paytmalarni alohida hisoblab ayiramiz. Hosil bo'lgan ifoda 1080-108=972. Javob: 972. 27·36=(25+2)·36=36·25+36·2=900+72=972.

Endi uch xonali sonlarni ko'paytirib ko'raylik.

Misol: 124·26=(100+20+4)·26=100·26+20·26+4·26=2600+520+104=3224.

Qisqa ko'paytirish formulasidan foydalanib...

$(a-b)(a+b)=a^2-b^2$ — bu qisqa ko'paytirish formula-

si biror-bir sondan teng uzoqlikda yotgan sonlar uchun qo'llaniladi.

Misol: 33·27; berilgan sonlar 30 dan teng uzoqlikda joylashgan.

$33·27=(30+3)(30-3)=30^2-3^2=900-9=891$

$(a+b)^2=a^2+2ab+b^2$, $(a-b)^2=a^2-2ab+b^2$ — bu qisqa ko'paytirish formulasi bir xil sonlarni bir-biriga ko'paytirish uchun ishlatiladi.

Misol:

$99·99=99^2=(100-1)^2=100^2-2·100·1+1^2=10000-200+1=9801$

$103·103=103^2=(100+3)^2=100^2+2·100·3+3^2=10000+600+9=10609$

Ko'paytirishning sodda usuli

5 ga ko'paytirish qoidasi. Berilgan son 2 ga bo'linib, bo'linmaning oxiriga nol qo'shiladi. Qoldiq qolsa, 0 soni o'rninga 5 soni yoziladi.

Misol: 24·5; 24 ni 2 ga bo'lamiz. 12 soni oxiriga nolni yozamiz, 120 bo'ladi. Demak, 24·5=120. 29·5; 29 sonini 2 ga bo'lamiz, 14 soni va 1 qoldiq qoladi. Oxiriga 5 ni yozamiz. Demak, 29·5=145 chiqadi.

25 ga ko'paytirish qoidasi. Berilgan son 4 ga bo'linib, bo'linmaning oxiriga 2 ta nol qo'shiladi. 00 o'rninga: 1 qoldiq chiqsa, 25; 2 qoldiq chiqsa, 50; 3 qoldiq chiqsa, 75 soni yoziladi.

Misol: 28·25; 28 sonini 4 ga bo'lamiz, 7 soni chiqadi. 2 ta nolni oxiriga qo'shsak, 700 soni hosil bo'ladi. Demak, 28·25=700 bo'ladi. 31·25; 31 sonini 4 ga bo'lamiz. 7 soni chiqib, 3 qoldiq qoladi. 2 ta nol o'rninga 75 sonini qo'ysak, 775 hosil bo'ladi. Demak, javob 31·25=775 bo'ladi.

50 ga ko'paytirish qoidasi. Berilgan son 2 ga bo'linib, bo'linmaning oxiriga 2 ta nol qo'shiladi. Qoldiq qolsa, 00 o'rninga 50 soni yoziladi.

Misol: 38·50. 38 sonini 2 ga bo'lamiz, 19 soni chiqadi. 2 ta nolni oxiriga qo'shsak, 1900 hosil bo'ladi. Demak, 38·50=1900 bo'ladi. 59·50 sonini 2 ga bo'lamiz. 29 soni

chiqib, 1 qoldiq qoladi. 2 ta nol o'rninga 50 sonini qo'ysak, 2950 hosil bo'ladi. Demak, 59·50=2950

125 ga ko'paytirish qoidasi. Berilgan son 8 ga bo'linib, bo'linmaning oxiriga 3 ta nol qo'shiladi. 000 o'rninga: 1 qoldiq chiqsa, 125; 2 qoldiq chiqsa, 250; 3 qoldiq chiqsa, 375; 4 qoldiq chiqsa, 500; 5 qoldiq chiqsa, 625; 6 qoldiq chiqsa, 750; 7 qoldiq chiqsa, 875 soni yoziladi.

Misol: 24·125. 28 sonini 8 ga bo'lamiz, 3 soni chiqadi. 3 ta nolni oxiriga qo'ysak, 3000 soni hosil bo'ladi. Demak, 24·125=3000. 31·125; 31 sonini 8 ga bo'lamiz. 3 soni chiqib, 7 qoldiq qoladi. 3 ta nol o'rninga 875 sonini qo'ysak, 3875 soni hosil bo'ladi. Demak, javob 31·125=3875.

250 ga ko'paytirish qoidasi. Berilgan son 4 ga bo'linib, bo'linmaning oxiriga 3 ta nol yoziladi. 000 o'rninga: 1 qoldiq chiqsa, 250; 2 qoldiq chiqsa, 500; 3 qoldiq chiqsa, 750 soni yoziladi.

Misol: 28·250. 28 sonini 4 ga bo'lamiz. 7 soni chiqadi. 3 ta nolni oxiriga qo'shsak, 7000 soni hosil bo'ladi. Demak, 28·250=7000·31·250. 31 sonini 4 ga bo'lamiz. 7 soni chiqib, 3 qoldiq qoladi. 3 ta nol o'rninga 750 sonini qo'ysak, 7750 soni hosil bo'ladi. 31·250=7750.

Oxiri nol bilan tugagan ikki xonali sonlarni ko'paytirish uchun nolni tashlab, qolgan raqamni ko'paytirib, oxiriga nolni yozib qo'yish mumkin.

Misol: 28·20. 28 ni ikkilantirib, oxiriga nolni yozamiz: 28·20=560.

28·30. 28 ni uchlantirib, oxiriga nolni yozamiz: 28·30=840.

45 daqiqa davomida amaliy darslarda o'quvchilar dars rejasida belgilanganidan kam misol yechar edi. Bu natijani yaxshilash maqsadida shu usullarni o'ylab topdim. Endi amaliy darslarda ancha ko'p misol va masala bilan ishlash imkoni bo'lmoqda.

Doniyor MADAMINOV,

Rishton tumanidagi 34-maktabning matematika fani o'qituvchisi

Sinab ko'ring

Fizika darslarida milliy ruh

O'qitishning interfaol usullari o'quvchilarning bilim olishga qiziqishini orttiradi, fikrlash va mustaqil ta'lim olishga o'rgatadi. Har bir ijodkor o'qituvchi bu jarayonni didaktik jihatdan to'g'ri, unumli tashkil etish orqali ta'limning sifatini oshirishga intiladi. Faoliyatim davomida fizika darslarida o'quvchilar ongiga milliy istiqlol g'oyasini singdirishga harakat qilib, milliy an'alarimizdan unumli foydalanaman.

7-sinfda "Aylanma tekis harakat" bobidagi mavzularni o'tishda sahna darsi tashkil qilaman va dars quyidagicha davom etadi:

Dosha yaqinidagi joyga yoyiq, tekis idishga 2 dona — biri pishgan, ikkinchisi xom tuxum solib qo'yiladi.

O'qituvchi:

— Bolalar po'chog'ini sindirmay turib ushbu tuxumlarning pishgan yoki xom ekanini qanday aniqlash mumkin? "Kim oladi-yo shuginani-yo?" o'yini orqali fizik yo'l bilan to'g'ri javob bergan o'quvchiga ushbu tuxumlar sovg'a qilinadi.

Davraga to'rt nafar o'quvchi chiqadi.

O'quvchilar:

Kim oladi-yo shuginani-yo?

Men olaman-o shuginani-yo.

Ololmay-san-o shuginani-yo.

Ololaman-o shuginani-yo.

1-o'quvchi:

— Ushbu tuxumlarni chertib ko'rib pishgan yoki xom ekanini aniqlash mumkin.

O'qituvchi:

— To'g'ri topishga harakat qiling.

O'quvchilar:

— Kim oladi-yo shuginani-yo?

Men olaman-o shuginani-yo.

Ololmay-san-o shuginani-yo.

Ololaman-o shuginani-yo.

2-o'quvchi:

— Bu tuxumlarni tarozida tortib ko'rish mumkin.

O'qituvchi:

— Yana urinib ko'ring.

O'quvchilar:

— Kim oladi-yo shuginani-yo?

Men olaman-o shuginani-yo.

Ololmay-san-o shuginani-yo,

Ololaman-o shuginani-yo.

3-o'quvchi:

— Ikkala barmog'imiz yordamida tuxumlarni aylantirib ko'ramiz. Pishgan va xom tuxumlarning aylanishi turlicha bo'ladi. Agar tuxum pishgan bo'lsa, xom tuxumga qaraganda tezroq va ko'proq aylanadi.

4-o'quvchi:

— Bunday bo'lishiga sabab, pishgan tuxum yaxlit jism kabi aylanadi. Xom tuxumning ichidagi suyuqlik esa, inersiyani tufayli aylanma harakat qiladi, suyuqlik tuxum po'chog'ining aylanishini sekinlashtirib, tormoz vazifasini o'taydi.

O'qituvchi:

— Agar aylanayotgan pishgan tuxumga barmog'ingizni tekizsangiz, darhol to'xtaydi. Xom tuxum esa bir lahza to'xtab, yana aylanishda davom etadi.

Dars davomida fizik topishmoqlardan foydalanish ham o'quvchilarning xotirasini mustahkamlashga, dunyoqarashi o'sishiga yordam beradi.

Masalan:

Qo'lingizni bir-biriga

Ishqalangiz tezroq.

Bu hodisa javobin

Ayta qoling siz, o'rtoq.

(Issiqlik hodisasi)

Mendadir mujassam,

Yetti rang zohir.

Nomimni aytadi

Kim bo'lsa topqir.

(Kamalak)

Haydovchining dustyori

Bu asbob har lahzada.

Tezlikni aniqlaydi

Bir zumda, bir lahzada.

(Spidometr)

Dars davomida shunday milliy o'yinlardan, topishmoq va xalq maqollaridan foydalansak, o'quvchilar faolligini mashg'ulotning maqsadiga erishamiz, deb o'ylayman.

Nafisa SA'DULLAYEVA,
Xatirchi tumanidagi
34-maktab o'qituvchisi

Xalq ta'limi vazirligi va AQSh elchixonasi tashabbusi bilan maktab o'quvchilari uchun "Harlem Globetrotters" basketbol jamoasi "T.E.A.M Up at School" dasturi doirasida mahorat darslari o'tmoqda.

Mahorat darslari boshlandi

Xalq ta'limi vazirligining axborot xizmati xabariga ko'ra, 29-aprel kuni dasturning ochilish marosimi Toshkent shahridagi 211-maktabda bo'lib o'tdi. Tadbirida Xalq ta'limi vaziri o'rinbosari Dilshod Kenjayev, AQSh elchixonasi va O'zbekiston basketbol federatsiyasi vakillari, "Harlem Globetrotters" jamoasi a'zolari hamda poytaxt maktablarining 300 ga yaqin o'quvchilari ishtirok etdi.

Xalq ta'limi vaziri o'rinbosari Dilshod Kenjayevning ta'kidlashicha, mahorat darslari "Harlem Globetrotters" basketbol jamoasi tomonidan 4-maygacha davom etadi. U yurtimiz maktablarida sportni targ'ib etish orqali o'quvchilar o'rtasida turli g'ayriijtimoiy xatti-harakatlarni bartaraf etish bo'yicha olib boriladi. Stress holatidan chiqish yo'llariga oid taqdimotlar dastlab Toshkent shahrida, so'ngra Namangan, Andijon va Farg'ona viloyatlarining 60 dan ortiq maktablarida namoyish etiladi. Mazkur dastur davomida basketbolchilar turli xil o'yinlar orqali o'quvchi va o'qituvchilarga huquqbuzarlik va turli salbiy illatlarga qarshi kurashishni tushuntirib beradi. Loyiha Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan beshta tashabbusning ikkinchisi, ya'ni yoshlarni jismoniy chiniqitirish, ularning sport sohasida qobiliyatini namoyon qilishlari uchun zarur sharoitlar yaratishga ham ko'mak beradi.

Mahorat darslari Kunning ikkinchi yarmida Yunusobod tumanidagi 122-maktabda bo'lib o'tdi.

Xayrullo ABDURAHMONOV

2019-yil 1-may, № 33 (9202)

Matbuotda tanqidiy-tahliliy maqolalarning chop etilishi, rasmiy doiralarda bu maqolalar e'tibordan chetda qoldirilmayotgani qvonarli hol. Haqiqat bahslarda tug'iladi. Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti professori, filologiya fanlari doktori, ustoz Abdulhay Sobirov "Ma'rifat" gazetasining shu yil 6-aprel sonida chop etilgan "Adolat va xolislik asosiy mezonimiz bo'lsin" maqolasida "OTMlardagi korrupsiyaga sabab nima?" nomli maqolamga javoban o'z fikrlarini bildirgan. Ularga munosabat bildirishdan avval raddiyang umumiy uslubi haqida ba'zi mulohazalarimni bayon etsam.

Yuqorida aytilganidek, bahs-munozaraning mavjudligi — ijobiy hodisa, zero, aynan fikrlar xilma-xilligi ilm-fanni, ta'limni, pirovardida, jamiyatni olg'a harakatlantiradi. Oxirgi ikki yilda mamlakatimiz ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy hayotidagi o'zgarishlar "ura-urachilik", "bizda hammasi zo'r" davrlardan o'tib, nihoyat muammolarni ochiq aytadigan, ularga yechim izlaydigan davrga qadam qo'yganimizni ko'rsatmoqda. Mamlakatimiz hayotining turli jabhalarida bo'lgani singari, ta'lim tizimida, xususan, oliy ta'limda ham samarali islohotlar olib borilmoqda. Lekin "islohotlar olib borilmoqda" degani "hech qanday muammo qolmadi" degani emas. Muammoni hal qilishni boshlash uchun esa uni ko'ra bilish, sabablarini axtarish lozim. Mening maqolam ham ta'lim tizimimizda mavjud muammolarning ilidizini qidirishga bir urinish, va tabiiyki, bu shaxsiy qarashlarim, tajribamga asoslangan edi. Maqoladagi fikrlar, ustoz ta'kidlaganidek, "undan-bundan eshitganlarim" emas, o'n besh yildan oshiqroq faoliyatim davomida shaxsan guvoh bo'lgan, to'qnash kelgan va kelayotganlarim asosida umumlashma xulosalaridir (muammolar va ularning yechimi borasidagi konkret takliflarim, fuqarolik pozitsiyalarim, yurtimizda rasman chop etiladigan bir qancha bosma va internet nashrlarida e'lon qilingan, mas'ul tashkilotlarga ham yuborilgan). Negadir, muhtaram ustoz maqolamda umumiy fikrlarini aynan Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetiga nisbatan ayblov deb qabul qilib, asosiy urg'uni universitetni "oqlash"ga qaratgan va "sessiya paytida uchraydigan salbiy holatlar universitetda umuman uchramaydi", "hozirgi kunda universitet korrupsiyadan xoli muassasaga aylandi", deb ta'kidlagan. Korrupsiyaga olib kelishi mumkin bo'lgan holatlar to'liq bartaraf qilinmasdan turib, bu ilmdan batamom xoli bo'lish imkonsiz. Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiya sifatini rasmiy saytida e'lon qilingan milliy OTMlar reytingida (reyting.tdi.uz) talabalar bilimni baholashning xolisligi bo'yicha berilgan ijobiy javoblari sonini tahlil qilsak, istalgan OTM korrupsiyadan batamom xoli bo'lishi uchun hali muayyan ishlar qilinishi kerakligiga guvoh bo'lamiz (shu o'rinda bir izoh: korrupsiya, nazarimda, faqat moddiy "oldi-berdi" emas; talaba bilimni baholashdagi noxolislikning har qanday ko'rinishi — iltimoslar, yonboshlar, o'qituvchiga bosimlar

ham korrupsiyaga misol bo'la oladi).

Yana bir holat. Fikrlar xilma-xilligini tabiiy qabul qilib, qarshi mushohadalarni munozara qoidalarga rioya qilgan holda, muallifning shaxsiyatiga tegmay bayon qilish, nazarimda, mubohasaning samaraliligini ta'minlashning asosiy shartlaridandir. Maqola

yo'nalishi 2-kurs talabalarining dars jadvalini tahlil qilaylik. Haftada bir kun malaka amaliyotiga ajratilgan, qolgan besh kun talabalarga 3 juftlikdan (6 soatdan) dars qo'yilgan. Dars jadvalidan o'r'in olgan fanlar: axborot soati, xorijiy til, iqtisodiyot nazariyasi, hozirgi o'zbek adabiy tili, kompyuter lingvistikasi, o'zbek adabiyoti tarixi, matnshunoslik, navoiyshunoslik, o'zbek tili o'qitish metodikasi, o'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi, adabiyot ta'limida integrativ yondashuv (axborot soatini hisobga olmasak, jami 10 ta fan). "Bo'lajak mutaxassis har tomonlama barkamol bo'lishi kerak" singari siyqasi chiqqan gaplarni chetga surib, hayotiy fikrlasak, shu fanlardan nechta bo'lajak o'qituvchi

gan normativlarga ko'ra, o'qituvchi kamida 400 soat auditoriya yuklamasini bajarishi kerak (ayrim OTMlar haligacha 800—850 auditoriya soatidan kelib chiqishmoqda). Bu — o'rtacha hisobda haftasiga 10—12 soat degani. Maktab yoki litsey o'qituvchisida yuklamani bitta fan bilan bajarish imkoni bor (masalan, adabiyot fanini har xil sinflarga va parallel sinflarga o'tish orqali), OTMda bunday imkon mavjud emas. Belgilangan auditoriya yuklamasi bajarilishi uchun o'qituvchi bir necha fandan dars berishga majbur. Bundan tashqari, qog'ozbozlik, har xil hisobot va jadvalar to'ldirish, yig'ma jildlar tayyorlash amaliyoti butkul barham topdi, deiyishga hali ancha erta (*buni kafedra mudiri*

qoldirilmagan". Shunga qaramay, kerakli shaxslar uchun lozim paytda bu login va parollarni bilib olish, kerakli talabalarining baholarini to'g'rilash (yoki to'g'rilatish) holatlari mutlaq uchramaydi, deiyish haqiqat yuziga oyoq qo'yish bo'ladi.

Muhtaram ustoz "faqat aql o'rgatish bilan o'zni namoyish qilishdan voz kechib, aniq takliflarni shaxsiy namuna sifatida amalda ko'rsatish shart"ligini ta'kidlamogda. Bu fikrga qo'shilmay iloj yo'q — ayni haqiqat. Faqat shu o'rinda bir mulohaza: "xorijlik hamkorlarning bilim va tajribalarini chuqur o'rganib, so'ng ularni mamlakatimizdagi ta'lim tizimiga joriy etish"ga, ta'lim jarayoniga yangilik olib kirishga harakat qilinayotganda har qanday mutaxassis yoki mutaxassislar jamoasi hamkasblar va rahbariyatning ma'naviy qo'llab-quvvatlashiga, dalalasiga juda katta ehtiyoj sezadi. Davlat va hukumat rahbarlari universitet oldiga qo'ygan sharaflil vazifalardan biri — til va adabiyotni o'qitishning yangi va samarali metodlarini, ilg'or pedagogik texnologiyalarni keng joriy etishdir. Bu vazifa universitet tashkil qilinganda subhatdan o'tgan har bir xodimga (jumladan, menga ham) alohida uqtirilgan edi. Bu vazifani amalga oshirish maqsadida o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi o'quv dasturlarini yangilash, ularni rivojlangan davlatlarning yetakchi OTMlari tajribasi bilan boyitish bo'yicha takliflar tayyorlanib turdosh OTMlarga taqdim qilinganda ayrim hamkasblar va mutasaddilar tomonidan kuchli qarshilikka uchragani, ilmiy munozara bir yochga qolib, takliflar mualliflari va taqdimot qilayotganlarning shaxsiyatiga tosh otishga o'tilgani ham bor gap. Adabiyotni o'qitishning ilg'or metodikalari umumlashtirilib tayyorlangan qo'llanma maslahat olish, ma'qul ko'rilsa, dunyo yuzini ko'rishda yordam olish uchun universitet kengashiga taqdim qilinganida hech qanday sado, hech qanday ko'mak bo'lmagani ham yodimizda. Xalqaro ta'lim almashinuvi dasturidagi ishtirokim natijalari haqida kurakda turmaydigan ig'volar uyush-tirilgani ham, taassufki, haqiqat. Domla baaki bulardan bexabardir?!

Xullas, ustoz raddiya sarlavhasida ta'kidlaganidek, "adolat va xolislik asosiy mezonimiz bo'lsin". Tuyaqush singari muammolardan yashirindigan zamonlar o'tdi. Va umid qilamizki, mavjud muammolarni ko'tarib chiqqanlarga "yorliq" yopishtiriladigan davrlar ham ortda qoldi. Zero, qarashlarim har xil bo'lsa ham, maqsadimiz mushtarak: bu ham bo'lsa, OTMlarimizni nufuzli xalqaro reytinglarda ko'rish, ular tayyorlayotgan mutaxassislarning esa o'z sohasini puxta biladigan, Vatan ravnaqiga hissa qo'shadiganlar safidan joy olishiga xizmat qilishdir!

Komil JALLOV

Fikrlar har xil bo'lsa-da, maqsadlar mushtarak

(Muhtaram ustoz, professor Abdulhay Sobirovga ochiq xat)

muallifiga (ya'ni menga) nisbatan "ta'limda tasodifiy", "ta'lim tizimini bilmaydigan", "uning sirtida yurgan", "o'z ilmini mol topish vositasiga aylantirgan", "shaxsiy manfaatini davlat va xalq manfaatidan ustun qo'yadigan xodim" deb baho berish, kamsitishga urinish hayotda, ilmda ko'pni ko'rgan, hamkasblar va talabalar orasida nufuzga ega olimning munozara uslubiga xos emas.

Endi bevosita raddiyadagi fikrlarga to'xtalash. Muhtaram ustozning ta'kidlashicha, "hozir namunaviy ishchi rejalariga kerakli fanlarni kiritish va ularning o'quv-uslubiy majmualarini tayyorlash OTMlar ixtiyoriga berilgan". Shu o'rinda bir tuzatish: bunday vakolat tayanch OTMlarga berilgan va Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti ham o'zbek tili va adabiyoti bo'yicha mutaxassislar tayyorlaydigan OTMlar uchun tayanch hisoblanadi. Lekin tayanch OTMlar o'z vakolatidan unumli foydalanyaptimi? Talabalar o'tiladigan fanlar sonini optimallashtirish, auditoriya yuklamasini kamaytirish, talabaniing mustaqil izlanishiga vaqt ajratish uchun sezilarli ishlar qilindimi? O'qitiladigan fanlardan necha foizi talabalariga bo'lg'usi kasbida asqotadi? Domla "Talabada mustaqil kitob yoki ilmiy adabiyot titkilashga na vaqt, na hafsala bor" qabilidagi gaplar bir necha yillar ilgari ta'lim-tarbiya tizimiga nisbatan aytilgan", demogda. Bu fikrga qo'shilmasslikka ijozat bergaysiz: afsuski, bunday muammolar hali ham mavjud. Keling, uzoqqa bormaylik: Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetining bo'lajak til va adabiyot o'qituvchilarini tayyorlaydigan o'zbek tili va adabiyoti

(aynan maktab yoki litsey o'qituvchisi, lingvist yoki matnshunos, yoki adabiyotshunos olim emas!) faoliyatida kerak bo'ladi? Va qay darajada?

Keling, oddiy matematikani ishga solaylik. Insonning o'rtacha dam olishi, uxlashi uchun ketadigan vaqtni chiqarib tashlab, mehnat faoliyati uchun 8 soat qoladi, deb olsak, kuniga 6 akademik soat (4,5 astronomik soat) auditoriyada o'tirib ma'lumot qabul qiladigan talabaga mustaqil ishlash uchun 3,5 soat vaqt qolmoqda. Buni haftasiga 6 kunga ko'paytirsak, 21 soat kelib chiqadi. 10 ta fanni mukammal o'zlashtirish, ilmiy manbalardan ishlay va ularni tushunish uchun bu vaqt yetarlimi? Axir, fanni o'zlashtirish degani faqat o'qituvchidan eshitganini xotirada saqlab qolish emas, o'tilayotgan fanning qonuniyatlarini, nazariy asoslarini tushunish, tahlil qilish, ular orqali professional faoliyatda yuzaga keladigan vaziyatlarga javob topish kompetensiyasini shakllantirish ham degani. Xorijiy OTMda ancha kamroq fanlar o'tilib, talabaga mustaqil izlanishi uchun ko'proq vaqt ajratilib, sifatli mutaxassislar tayyorlashning uddasidan chiqilmoqda. Bizda haligacha OTMning vazifasi talabani auditoriyada ushlab o'tirish degan qarash mavjud. Muhtaram ustozning raddiyalariga sabab bo'lgan maqolamda milliy OTMlarda o'qitiladigan fanlar ko'pligi va auditoriya yuklamasi yuqoriligi bilim sifatiga salbiy ta'sir qilishi, bu esa o'z navbatida korrupsiyaga yetaklovchi omillardan biri bo'lishi mumkinligi haqida fikr bildirilgan edi.

Endi o'qituvchining yuklamasiga to'xtalash. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi belgila-

DTM bilan hamkorlikda chop etilmoqda

MATEMATIKA

1. Hisoblang:

$$3,71 \cdot (6,72 - 3,14) + 3,58 \cdot 6,29$$

- A) 32,22
B) 42,96
C) 35,8
D) 37,1

2. Ifodani soddalashtiring ($m \neq 0$):

$$\frac{(3m)^3 \cdot (3m)^3 \cdot (3m)^3 \cdot \dots \cdot (3m)^3}{12 \text{ marra}} : (-3m)^{34}$$

- A) $-3m$
B) $-9m^2$
C) $9m^2$
D) $3m$

3. $6(1 - \sin^2 2x) - \pi = (3 - 2\pi) \cos 2x$ tenglama $[0; 2\pi]$ oralig'ida nechta ildizga ega?

- A) 4
B) 5
C) 2
D) ildizga ega emas

4. Agar $a = \frac{\sqrt{5}-1}{2}$ bo'lsa,

$$\frac{2(3-a)(2a+1) + (2a+3)(2a+1)}{(6a-1)^2 - 4(3a-2)(3a+1)}$$
 ifodaning qiymatini

- toping.
A) 2
B) 4
C) $\sqrt{5}-1$
D) $\sqrt{5}$

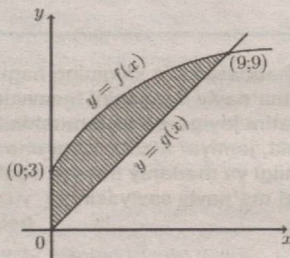
5. $\log_3(x+5) + \frac{1}{\log_{(x-2)} 3} = \frac{1}{\log_3 3}$ tenglama nechta

ildizga ega?

- A) 1
B) 2
C) 0
D) 3

6. Agar $f(x) = (x^3 + 2)(x^2 - 3)$ bo'lsa, $f(2) - f'(-1)$ ni hisoblang.

- A) 18
B) 2
C) 10
D) -18

7. Rasmdan foydalanib bo'yalgan (shtrixlangan) soha yuzini toping. Bu yerda $f(x) = a\sqrt{x} + b$, $g(x) = kx$.

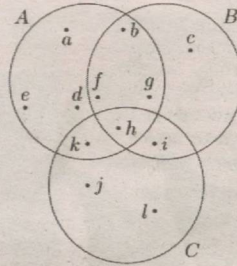
- A) 18
B) 22,5
C) 24
D) 18,5

8. Uchburchakning tomonlari uzunliklari 3, 6 va 7 ga teng bo'lsa, uning turini aniqlang.

- A) o'tmas burchakli
B) o'tkir burchakli
C) to'g'ri burchakli
D) aniqlab bo'lmaydi

9. Uchlari $A(2; 7,5)$, $B(5; 4,5)$, $C(2; -0,5)$ va $D(-1; 4,5)$ nuqtalarda bo'lgan to'rtburchakning yuzini toping.

- A) 12,5
B) 48
C) 20,5
D) 24

10. Rasmda A, B va C to'plamlar tasvirlangan. Agar n soni $A \cup B$ to'planning, m esa $B \cap C$ to'planning elementlari sonibo'lsa, $n-2m$ ning qiymatini toping.

- A) 7
B) 6
C) 8
D) 5

Masalalarni yechish uchun ayrim tavsiyalar

3-test topshirig'i. $6(1 - \sin^2 2x) - \pi = (3 - 2\pi) \cos 2x$ tenglama $[0; 2\pi]$ oralig'ida nechta haqiqiy ildizga ega?

- A) 4 B) 5 C) 2 D) yechimga ega emas

Yechilishi. $1 - \sin^2 \alpha = \cos^2 \alpha$ trigonometrik ayniyatni qo'llanishda, berilgan tenglamani $6 \cos^2 2x - (3 - 2\pi) \cos 2x - \pi = 0$ ko'rinishga keltiramiz. Keyin esa yangi o'zgaruvchi kiritamiz: $t = \cos 2x$. U holda $6t^2 - (3 - 2\pi)t - \pi = 0$ kvadrat tenglamani hosil qilamiz. Bu kvadrat tenglamani yechib, uning ildizlari $t_1 = \frac{1}{2}$ va $t_2 = -\frac{\pi}{3}$ ekanligini aniqlab olamiz. Bundan $\cos 2x = \frac{1}{2}$ va

$\cos 2x = -\frac{\pi}{3}$ trigonometrik tenglamalarni hosil qilamiz. $-1 \leq \cos 2x \leq 1$ ekanligini hisobga olgan holda, $\cos 2x = \frac{1}{2}$

tenglamani yechib $[0; 2\pi]$ oralig'dagi ildizlari sonini topish yaratilidir.

Manba: Sh.A.Alimov va b. Algebra. 8-siniflar uchun darslik. "O'qituvchi" nashriyat-matbaa ijodiy uyi, Toshkent-2014.

M.A.Mirzaahmedov va b. Matematika (algebra va analiz asoslari. II qism.) 10-sinf uchun darslik. MChJ "EXTREMUM PRESS", Toshkent-2017.

7-test topshirig'i. Rasmdan foydalanib bo'yalgan (shtrixlangan) soha yuzini toping. Bu yerda $f(x) = a\sqrt{x} + b$, $g(x) = kx$.
A) 18 B) 22,5 C) 24 D) 18,5

Yechilishi. Rasmdan ko'rinish turibdiki, $f(x) = a\sqrt{x} + b$ funksiyaning grafigi $(0;3)$ va $(9;9)$ nuqtalardan o'tadi. $\begin{cases} a\sqrt{0} + b = 3 \\ a\sqrt{9} + b = 9 \end{cases}$

bu tenglamalar sistemasidan a va b topamiz. $a=2$, $b=3$.

$g(x) = kx$ funksiyaning grafigi esa $(0;0)$ va $(9;9)$ nuqtalardan o'tadi. U holda $\begin{cases} k \cdot 0 = 0 \\ k \cdot 9 = 9 \end{cases}$ tenglamalar sistemasidan k ni topamiz.

$k=1$. Demak, rasmda $f(x) = 2\sqrt{x} + 3$ va $g(x) = x$ funksiyalarning grafigilari tasvirlangan ekan.

$x=9$, $y=0$ to'g'ri chiziqlar va $f(x) = 2\sqrt{x} + 3$ funksiyaning grafigi bilan chegaralangan egri chiziqli trapetsiyaning yuzi S_1 bo'lsin. S_1 Nuyuton-Leybnis formulasiga ko'ra $\int_0^9 (2\sqrt{x} + 3) dx$ integralning qiymatiga teng bo'ladi.

$S_2 = g(x) = x$ funksiyaning grafigi va $x=0$, $x=9$, $y=0$ to'g'ri chiziqlar bilan chegaralangan (to'g'ri burchakli) uchburchakning yuzi. Demak, bo'yalgan soha yuzi $S_1 - S_2$ teng bo'ladi.

Manba: M.A.Mirzaahmedov va b. Matematika (algebra va analiz asoslari. I qism.) 11-sinf uchun darslik. "ZAMIN NASHR", Toshkent-2018.

10-test topshirig'i. Rasmda A, B va C to'plamlar tasvirlangan. Agar n soni $A \cup B$ to'planning, m esa $B \cap C$ to'planning elementlari soni bo'lsa, $n-2m$ ning qiymatini toping.
A) 7 B) 6 C) 8 D) 5

Yechilishi. Rasmdan ko'rinish turibdiki, A to'plam a, b, d, e, f, g, h, k elementlardan, B to'plam b, c, f, g, h, i va C to'plam h, i, j, k, l elementlardan tashkil topgan. Endi, $A \cup B$ va $B \cap C$ to'plamlarning ($A \cup B = A$ va B to'plamlarning birlashmasi, $B \cap C = B$ va C to'plamlarning kesishmasi) elementlarini aniqlab olamiz.

$A \cup B = \{a, b, c, d, e, f, g, h, i, k\}$, $B \cap C = \{h, i\}$. Demak, $A \cup B$ to'planning elementlari soni 10 ta, $B \cap C$ to'planning elementlari soni esa 2 ta ekan.

$n=10$ va $m=2$. U holda $n-2m$ ning qiymatini topamiz.

Manba: M.A.Mirzaahmedov va b. Matematika (Algebra va analiz asoslari. I qism.) 10-sinf uchun darslik. "EXTREMUM PRESS", Toshkent-2017.

Olmozor tumanidagi 196-maktabda "Ilmdan boshqa najot yo'q" mavzusida tadbir o'tkazildi.

To'garaklar namoyishi

Tadbirida xalq deputatlari tuman kengashi deputatlari, taniqli san'atkorlar, shoir-yozuvchilar, xotin-qizlar qo'mitasi vakillari so'zga chiqdi. Tuman hokimligi, tuman xalq ta'limi, maktabgacha ta'lim, ichki ishlar, sog'liqni saqlash bo'limlari vakillari, Milliy gvardiya harbiy-texnika instituti xodimlari, mahalla faollari va ota-onalar ta'lim maskanida davlatimiz rahbari tomonidan ilgari surilgan 5 tashabbus bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar bilan tanishdi.

Tadbir doirasida "Dutorchi qizlar", "Drama", "Robototexnika", "Dasturlash", "Yosh kimyogar", "Kashtachilik", "Amaliy san'at", "Yog'och o'ymakorligi", "Yosh musavvir", "Qiziqarli matematika", "Learn english", "Yosh kitobxon", "Qizlarjon", "Milliy raqs", fransuz tili, o'zbek jang san'ati, boks, taekvondo, shaxmat, shashka yo'nalishidagi to'garaklar bo'yicha mahorat darslari tashkil etdi.

Dilshod RO'ZIQULOV,
"Ma'rifat" muxbiri

O'quvchi qizlar bilan suhbat

Yashnobod tumanidagi 170-maktabda lider ayollar bilan davra suhbatlari o'tkazildi, unga Mirzo Ulug'bek tumanidagi 105-maktab-internet o'qituvchisi, "Shuhrat" medali sohibi Shahlo Karimova, P.Borovskiy nomidagi tibbiyot kolleji o'qituvchisi Barno Karimova va bugungi kunda jamiyatning turli sohalarida mehnat qilayotgan maktabning sobiq bitiruvchilari taklif qilindi.

Uchrashuvda so'zga chiqqan tuman XTB xotin-qizlar qo'mitasi raisi N.Usmonova, maktab rahbari M.Ergasheva va boshqalar yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ular o'rtasida kitobxonlikni keng targ'ib etish, o'quvchi qizlarni kasb-hunarga yo'naltirishda oilalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish xususida gapirdilar.

Tadbirida maktab "Qizlarjon" klubi a'zolarining badiiy dasturi va qo'l mehnati mahsulotlari ko'rgazmasi namoyish etildi.

Yana bir uchrashuv tumandagi 198-maktabda bo'lib o'tdi. Unda mehmon "Qizlarjon" klubi o'quvchi qizlari bilan dildan suhbatlashdilar.

Munisa SHIROVA,
Qanoat ERGASHEVA,
Yashnobod tumanidagi 170-maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchilari

2019-yil 1-may, № 33 (9202)

E'tiqodiga suyangan odam

100 yil! 100 yilda insoniyat o'z boshidan nelarni kechirmadi. 100 yilda kimlar tug'ilib, kimlar bu olamni tark etmadi. 100 yil — butun boshli bir asr! Bir asrda sodir bo'lgan jahon urushi, sobiq sho'ro imperiyasi hududida ro'y bergan qattol qatag'onlar, hech bir asrda uchramagan ocharchiliklar, shu bilan birga dunyoga ustun bo'lishga da'vo qilib, oqibat hech qachon bo'lmagan kabi tanazzulga yuz tutgan mash'um tuzumlar va ularning xalqlar xotirasida qolgan taassurlari...

100 yil ichida odamzod nimalarni qo'lga kiritmadi, ne-ne ajoyibotlarini boy bermadi. Texnik vositadan omochnigina biladigan odam bolalari kosmos bilan yuzma-yuz bo'ldi. Chin ma'noda tabiatning bir bo'lagi bo'lgan bashar farzandlari urbanizatsiyaning katta to'liqlariga duch keldi. Xullas, 100 yil avval tavallud topib bugungi kunda ham yashayotgan kishi ma'lum ma'noda noyob odamd.

***

El sinchi. El bilgich. Elning nazaridan bir qadaming ham pinhon qolmaydi. Shu sababdan ham elning nazari hammaga ham tushavermaydi. Hamma ham el ichida o'z nufuzini saqlab, muqim turolmaydi. Shu elning tag'in bir gapi bor. Bu ham bo'lsa, elning nazarkarda, yelkadosh kishilari haqidadirki, bunday odamlarni "bir qirda — bir sirda yurguvchi odam", deya ulug'laydilar. Bu iborani sharhlash uchun, ehtimol, butun boshli tahlil kerakdir. Qisqacha aytganda, bir qirda, o'zining e'tiqodida, o'zining siri bilan sobit yurgan, izzatini, haddini bilgan kishilar hamisha elda azizdir.

Qadim Qashqadaryoning Qarshi tumanida istiqomat qiluvchi 100 yoshni qarshilayotgan Ochil bobo Toshev haqida eshitganimda, u insonni albatta borib ko'rish, ziyorat qilish istagi tug'ildi. O'zini Ochil boboning nabirasi deb tanishtirgan, bir necha nabiraning bobosi bo'lib ulgurgan, yoshi ellik-ellik beshlar chamasidagi qarshilik O'tkir akaga boqib turib beixtiyor yuzimga tabassum ind. "O'zi bobo bo'libdi-yu, bobom, bobom, deb gapiradi", degan ham havas, ham qiziqishga o'xshagan his kechdi ko'ngildan.

Nasiba ekan, yurtning qizg'aldoqlarga ko'milgan Samarqand-u Qashqadaryo kengliklari osha tabarruk yoshdagi Ochil bobo istiqomat qiluvchi Qarshi tumaniga ham yetib bordik.

Uch o'g'il, uch qiz farzand ko'rib, ularni boqib-bovlib, qatorida xato bo'lmay yashab kelayotgan Ochil boboning qarshisida o'tirarkanman, tetik va sergak otaxonga qarab, uning so'zlarini tinglab, hayot haqidagi shu choqqacha bilgan-anglagan narsalarining ayrimlaridan ma'no qochganday bo'ldi. Ayni damda tirik kitob deymizmi, tirik tarix deymizmi, qaddini adl tutib gap berib turgan boboning har bir so'zidan ko'ngil ravshan tortib borardi.

Tosh kelsa kemirib, suv kelsa simirib umr kechirgan, esini taniganidan to bugungi kungacha bo'lgan vaqtni qariyb tus-tugal eslaydigan cholning xotirasiga tasannolar aytib o'tiribman. Otaxon bilan yuzma-yuz bo'lgan holimda kursida oyog'im uvishib, suyanchiqqa yelka berib o'tiribman. Ammo otaxon biz xonasiga kirgan pallada karovatta qanday o'tirgan bo'lsa, hanuz shunday o'tiradi. Na yonboshlaydi, na toliqqanini sezdiradi. Bir maromda so'zlaydi. Otaxon o'z ko'zi bilan ko'rgan, qishloqdoshlaridan savodli mulla kishilar, baxshilar qatag'on qilingan davrlarni eslab bo'lgan voqea kabi aniq-tiniq eslab aytayotir. Undan keyin — 1939-yili harbiy xizmatga chaqirilgan-yu, muddatli bitib-bitmay boshlanib ketgan urush vahmini istab-istamay

hikoya qiladi. 1946-yilgacha urush maydonlarida oddiy askardan to'pchilar qismi komandirigigacha bo'lgan davrda chinakamiga qon kechib, uch marta jiddiy yaralangan otaxon bizni o'ziga teng ko'rib gurgung berayotganining o'zi ham bir davlat ekanini qalbdan his etaman.

— Urushning oti o'chsin, bolam. Xudo qaytarib berganiga, yarador bo'lsak ham omon-eson qaytib kelganimizga ming-ming shukrlar aytaman, — deydi Ochil bobo. — Manovi olti bolaning, nevara-chevaralarning baxtiga kunimiz bor ekan, keldik-da. Bu jon foydaga qolgan. Bizlar bilan birga urushga kirgan ne-ne yigitlarning tani begona yurtlarda bejanoza qolib ketdi. Andreyev degan rota komandirimiz bor edi. Choshgoh vaqti ikkalamiz hazil-huzul qilib gaplashib, birga nonushta qildik. Men undan ellik qadam ham uzoqlashmay turib, boyagina Odessa shahrida qolgan oilasi haqida gapirib turgan sherday yigit yiqildi. Vizillab uchgan o'q uning umriga nuqta qo'ydi.

Har kuni kimdandir ajralishing, ertalab ko'rgan odaming kechqurun tobutda yotishi odaming diydasinu qotirib yubor ekan. Shunday vaqtlarda otamni, onamni, uyidagi aka-ukalar, opa-singillarni eslab merovlanib, kallang qizib o'tirasan. Lekin qirg' yil qirg'in bo'lsa ham ajali yetgan o'ladi, deganiday dard boshqa, ajal boshqa bo'larkan.

Ochil bobo urush xotiralariga cho'mib bir zum tek qotadi. Uning ravshan xotirasi, uch bora o'limdan qolib tag'in o'zini tiklab ketgan tetik vujudida taqdirning ajoyib sirli qudratini ko'rgandek bo'ldim. Bu ham bo'lsa, samimiyat va to'g'rilikdir.

Ochil bobo Toshev urushda yetti yil qolib ketadi. Ukraina, Belorussiya kabi jang o'chog'i bo'lgan maydonlarni fashistlardan tozalash, izdan chiqqan hayotni tiklashdek mashaqqatli ishlarda bir sodiq askar bo'lib fidokorona xizmat qiladi. Va nihoyat, 1946-yilning kuzida vatanga qaytadi. Uning yo'lga ko'z tikib, qaroqlari qavargan onasi va yaqinlari bag'riga omon-eson kirib keladi. Urush bergan beadoq jarohat urush kechgan maydonlarda naqadar ayanchli bo'lsa, urush ortidagi mamlakatlar, xususan, O'zbekistonda ham juda og'riqli edi. Iqtisodiyot tamoman izdan chiqib ketgan, odamlarning turmushi shunchaki kun o'tkazish qayg'usidagina iboratday, har uydan beva-bechoralarning dodi kelib turadi. Shu paytda urushdan kelgan Ochil Toshevni vatan oldida juda katta burch tutib turar edi.

Endigina maktabni tugatgan payti, dastlab harbiy xizmatga, so'ngra urushga safarbar etilgan Ochil Toshev o'rta ma'lumot bilan Koson tumanida

ish boshladi. Dastlab kolxozda agronom bo'lib ish boshlagan Ochil bobo kolxoz raisi vazifasigacha ko'tarilib bordi. Keyinchalik esa oliy o'quv yurtida o'qib qaytdi. Shundan so'ng Koson, Qarshi, Qamashi, Kasbi, Mirishkor tumanlarida o'ttiz yildan ziyodroq muddat raislik qildi. Oliy Sovetga deputatlikka saylandi. El ichida obro' qozondi.

— Shuncha yashab bilgan narsam shu bo'ldi, — deydi otaxon, — odamdan yaxshilik qolar ekan. Odamning izida yaxshilikdan boshqa hech narsa qolmas ekan. Farzandlar ham o'z kuniga o'lmasin. Ularni to'g'ri tarbiya qilishing qanday katta ish bo'lsa, el-u xalqqa qilgan beminnat xizmatining ham farzandday gap ekan. Bilsa — baliq, bilimasa — Xoliq, degan-ku, bir baliqchi... qanchadan qancha yetim-yesirlarga duch keldim, ne-ne rahbar-u vallomlarni ko'rdim. Hayotda birovning nasibasi birovga vafo qilmasligini avvalboshdan bildim. Urushda men bilan bir qismda xizmat qilgan bir qo'rqqoq yigit bo'lar edi. Doim yengilning ostidan, og'irning ustidan yurishga harakat qilib, komandirlarga xushomad qilar, iloji boricha urush bo'ladigan joydan uzoqroqda qilinadigan ishlarni bajarishga tayyor turar edi. To'g'ri, kim ham qo'rqmaydi o'limdan?! Lekin baribir uning mug'ombirligini bilardim. Shu yigit urush tugay deb qolgan paytda konservadan zaharlanib o'lib ketdi. Bu voqea menga qattiq ta'sir qildi. Non-nasiba degani zo'r kuch-da, bolam!

Shuning uchun ham bosgan yo'lmda odamlarga rizq-nasiba taqdiridan ekanini aytib keldim. Bu narsani amalda ko'rsatishga intildim. Lekin bir narsadan ko'nglim to'lib yashab kelyapman — harom non yemadim. Birovning rizqidand qo'rqdim.

Uzoq yillar mobaynida rahbar bo'lgan Ochil bobo 1979-yilga kelib, ayni oltmish yoshida pensiyaga chiqish to'g'risida ariza yozdi. Butun vohada nomdor rais bo'lib, el oqsoqoli sifatida obro' qozongan, izzat topgan Ochil boboning arizasiga rahbarlar albatta norozi bo'ldilar. Axir, xo'jalik tashkil etib, qoloq kolxozlarni peshqadam jamoaga aylantirgan ishchan kadr hamma joyda ham kerak edi. Biroq Ochil bobo o'z ahdi qattiq turib oladi. Va pensiyaga chiqib ketadi. Uning bu harakati ham behikmat bo'lmadi. Har ishda bir xayr bor deganlaridek, "paxta ishi", "o'zbek ishi" degan zahmatkash xalqimizning nomiga dog' bo'lib tushgan tahlilali

saksoninchi yillarning talotumlaridan Ochil boboni asrab qoldi. Otaxondan o'sha voqealar haqida so'zlab berishini iltimos qildi.

— Yaxshi yigitlar badnom bo'ldi. Suv keltirgan ham, ko'za sindirgan ham bir bo'ldi. Lekin men rahbar bo'lgan xo'jaliklarda ham tekshiruvlar bo'lib o'tdi-yu kamchilik topmadi, shekilli, menga indashmadi. O'zimga to'g'ri edim, o'zimdand ko'nglim to'q edi...

Ochil bobo Toshev pensiyaga chiqqach, katta paxtazor maydon chetidagi adirlikda uch gektardan ziyod bog' barpo qilishga kirishadi. Otaxon ushbu bog'ni qishloqdoshlari tilida afsonaga aylangan ketmoni bilan, faqatgina qo'l kuchi bilan barpo etadi. Bu bog' bugun ham Ochil bobo nomiga yaxshilik yog'dirib shovullab turibdi.

***

Yaxshi yigitda, yaxshi otda, yaxshi itda elning haqi bor.

Yigitning bir qo'li xayrda bo'lsin! Huv qirdan ayqirib-kishnab, egar-abzali og'ib oshib kelgan bedovni qo'lingdan kelsa, ushlab ol. So'ng bir joyga bog'lab qo'y. Chunki uning ortidan tanglayi qurib, horib-tolib egasi kelayotgan bo'ladi. U bechora tilsiz otni kim bilsin qayerlarda qo'ldan chiqqan. Sening ishingni ko'rsa, ko'rdi — Xudoyi rahmatini aytadi. Aytmay ketsayam mayli... sen baribir o'zingning ishingni bajargan — qarzingdan qutulgan bo'lasan.

Ochil boboning hayotiy tutumi xuddi ana shunday.

***

Bundan o'ttiz yillar avval el orasida, "oti o'zgan oltmishga kiradi", degan gap bo'lar edi. Bu so'zning ma'nosi shuki, ilgari, ayniqsa, urushdan so'ng odamlarning uzoq umr ko'rishini anchagina kamayib ketgan edi. Shu kabi mulohazalar xayolimda aylanarkan, otaxonga yuzlanib shunday dedim:

— Bobo, endi sizga jurnalistlarga o'xshab bir savol bersam. Uzoq umr ko'rib yashab kelyapsiz, buning siri nima?

Otaxonga bu savolni ko'p berishsa kerak chog'i, o'ylab ham o'tirmay javob berdi:

— Halollik! Boshqa siri yo'q. Chunki halol odamning uyqusi joyida bo'ladi. Yegani ichiga tushadi. Birovning g'iybatini qilib, fisq-fujur bilan miyasi tolmaydi. Bunday odam sog'lom bo'ladi-da!

— Bobo, mana, ulug' yoshdasiz. Yuzlab nevara-chevara-evaralaringiz bor. Bag'ringiz butun. Elda obro'ngiz bor. Armoningiz ham bormi?

— Armonim bor, — dedi otaxon biroq o'ylanib, — ellik-oltmish yil kech tug'ilmaganim armonim! Agar bugun silarning yoshlaringda bo'lganimda mustaqil vatanda Prezidentimizning qabatiga kirib, qanot bo'lib mehnat qilar edim. Ammo boriga baraka...

***

Ochil bobo bilan uzoq suhbatlashdim. Albatta, uning menga emas, mening avlodimning unga ehtiyoji katta ekanini teran tushundim. Hayot kitobining tirik sahifasiday bu tabarruk otaxonlarimiz yanada ko'p bo'lishini, bolarining esa umri ziyoda bo'lishini tilab yo'lga tushdim.

Shodmonqul SALOM

Tabiat va inson

Hisor tog' tizmasi

ajoyibotlar makoni

Maktab o'qituvchilarining o'z fanini chuqur bilishi hamda uni yangicha shakl va metodlar yordamida o'quvchiga tushunarli tarzda yetkazib berishi juda muhim. Ayniqsa, geografiya fani o'qituvchisi bolalarni tabiatga oshno bo'lishga, foydali o'simlik va giyohlarni farqlashga, ularning xususiyatini chuqurroq o'rganishga undashi, qiziqtirishi katta ahamiyatga ega. Darsdan tashqari mashg'ulotlar, to'garaklarda quyidagi qiziqarli ma'lumotlardan foydalanish samara beradi.

Hisor tog' tizmasi respublikamizning janubiy hududlari bo'lgan Qashqadaryo va Surxondaryo vohalarida yastanib yotibdi. Bu hududlar o'zining iqlimi va geografik joylashuvi, tabiati va relyefi jihatidan boshqa tog' tizmalaridan ajralib turadi. Hisor tog' tizmalari — Osmontarosh, Shertog', Yakkabog', Eshakmaydon, Ko'kbuloq, Chaqchar, Qorasirt, Dehqonobod tog'laridan iborat bo'lib, murakkab ichki tuzilishga ega dekembriy yotqiziqchilari bilan qoplangan. Ma'lumotlardan ko'rinadiki, tizma murakkab va xilma-xil geologik tuzilishga ega. Shu sababli, o'rganilgan hudud tabiiy komponentlari — tuprog'i, o'simlik va hayvonot olami boyligi bilan qo'shni tumanlardan ajralib turadi.

Keyingi yillarda ob-havo sharoiti o'zgarishi va ekologik

omillarning keskinlashuvi Hisor tog' va tog'oldi hududlarida tabiiy yaylovlarning buzilishiga olib kelmoqda. Hisor tog'oldi qismining sharqiy hududlarida bug'doyiq, kovrak, qarg'aoyoq kabi o'simliklar o'sadi. Shuningdek, bu hududlarda efemerli o'simliklar uchraydi, ularning o'sish davri qisqa bo'ladi. O'rtacha 30—50 kunda hosil beradi. Bu o'zortlarda efemeroid va monokarpiklar ham ko'p uchraydi.

Yaltirbosh — qo'ng'irboshli ekinlar oilasiga mansub bir yillik o'simlik bo'lib, bo'yi 15—40 sm.ga yetadi, aprelda gullaydi va urug' beradi.

Qora saksovul — sho'radoshlar oilasiga mansub ko'p yillik o'simlik, bo'yi 3-4 metr, yaxshi sharoitlarda 5-6 metrgacha bo'ladi. Ildizi yaxshi rivojlanib, tuproqning namli qatlamigacha yetadi. Aprelning

boshida ko'karadi, aprelning o'rtalarida gullaydi, sentabrda urug'i yetiladi. Uning bir yillik novdalari sershira, bo'g'imli va yashil bo'lib, barg vazifasini o'taydi. Yaylov va pichanzorlarda zaharli va zararli o'simliklar ham uchraydi. Zararli o'simliklar — bu mollarni mexanik jarohatlovchi yoki mahsulot sifatiga salbiy ta'sir etuvchi o'simliklardir. Zaharli o'simliklar deganda chorva mollariga va inson uchun o'ta xavfli hisoblangan, tarkibida alkaloidlar, glyukozid va boshqa zaharli moddalar bo'lgan o'simliklar tushuniladi. Zararli va zaharli o'simliklar butun o'sish davrida emas, balki ayrim davrlarida zaharli yoki zararli bo'lishi mumkin. Zararli o'simliklarda tikanlar, tukchalar bo'ladi.

Isiriq (adraspan) — tuyatovondoshlar oilasiga mansub, bo'yi 40 sm o'simlik. Aprelda ko'karadi, mayda gullaydi, iyunda urug'i pishadi. Ko'katini mol yemaydi, qurigan novdasi va urug'ini qishda qisman mol yeydi. Novdasida 1,5—3,5 foiz, bargida 2,2—4,9 foiz, urug'ida 2,3—4,6 foiz alkaloid mavjud.

Hisor tog' tizmasining geografik o'rni, joylashuvi va o'simlik hamda hayvonot dunyosi haqida o'quvchilarga to'liqroq bilim berib borish muhim. Bolalarning Vatanga mehr-muhabbati va sadoqatini oshirish, har bir tur muhofazasi bo'yicha ekologik qadriyatlarini shakllantirish geografiya o'qituvchisining asosiy vazifalaridandir.

Xayrulla TOJIYEV,
Denov tumanidagi
49-maktab direktori

Qorang'ul qishlog'i hududidagi ayrim toshlar turli nuqtadan turlicha ko'rinadi. Ular olisdan odam gavdasini eslatadi: ibodat qilayotgan ayolni, yig'layotgan bolani, qo'y-qo'zi boqib yurgan cho'ponni... Kelintosh esa xuddi sizga salom berayotgandek tuyuladi. Shunda beixtiyor tabiat — mohir haykaltarosh, degan fikr paydo bo'ladi.

O'quvchilar bilan uyushtirgan sayohatimiz davomida nontosh, keng, yoyiq supa hamda tuxumsimon toshlarga ham duch keldik. Mutaxassislarining ta'kidlashicha, tabiatning bu sirli topilmalari necha-necha asrlar muqaddam turli ta'sirlar — vulqon otilishi, tog' jinslarining yemirilishi hamda kuchli shamol tufayli vujudga kelgan.

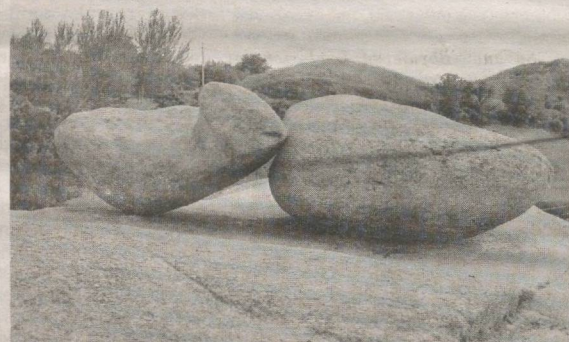
Antiqua toshlar

Dara bo'yab yuqoriga ko'tarilar ekanmiz qattiq, yaltiroq, xuddi pichoq bilan kesilgan ko'rinishdagi baland qoyatoshlarda tog' echkisi, ho'kiz, qo'y-qo'zi hamda bo'ri, qoplon, turli qushlarning rasmini ko'rdik. Shuningdek, qadimda ov marosimida qo'llanilgan o'q-yoylar ham o'sha davrdagi havaskor musawirlar tomonidan mohirona aks ettirilgan. Ularda ajodlarimiz dunyoqarashi, tasavvuri va hayot tarzi ifodalanganing guvohi bo'ldik.

Qoyatoshlardagi suratlar yomg'ir yoqqanida yoki quyosh tik tushganida ko'zga yaqqol tashlanadi. Bu suratlar o'tmishdan aks sado beradi. Tabiatning bu manzarasidan hayratlanmaslikning iloji yo'q.

G'allaorol tumani Madaniyat QFYga qarashli Qorang'ul qishlog'idagi qoyatoshlarda yigirma beshga yaqin turli tasvirlar maktabimizda faoliyat yuritayotgan "Yosh tabiatshunoslar" to'garagi a'zolariga bir o'lam zavq bag'ishladi.

Jamila UMURZOQOVA,
G'allaorol tumanidagi
16-maktab o'qituvchisi

Tabib o'simlik

Abu Ali ibn Sino o'simlik gullaridan tayyorlanadigan damlamalarni qaytishi qiyin bo'lgan shishlar, lat yeyishi, et uzilishi, bel og'rig'i kabi kasalliklarga davo hamda buyrak va qovuq toshlarini tushiruvchi sifatida ishlatgan.

Hozirgi paytga kelib, ekologiya yomonlashuvi oqibatida Xorazm mintaqasida bunday kasalliklarga chalinganlar juda ko'pchilikni tashkil qiladi.

Foydali giyohlardan bo'yomodaron murakkabguldoshlar oilasiga mansub bo'lib, poyasi bir yoki bir necha chiziqli, bo'yi 70—80 sm.ga yetadigan ko'pyillik o'simlikdir. Barglari patsimon qirg'ilgan, yashil rangli, ustki tomoni tukli bo'lib poyachada bandsiz ketma-ket joylashadi. Poyaning uchida yassi to'pgullar savatcha ko'rinishida joylashib, ranglari kumushsimon-oqish bo'ladi. Mevasi — kulrang pista. O'simlik bizning iqlim sharoitimizda iyun—avgust oylarida gullaydi, mevasi yozning oxiri va kuz boshlarida pishadi.

Bo'yomodaron xalq tabobatida qadimdan qo'llaniladi. U qon to'xtatuvchi, yara va jarohatlarni, oshqozon-ichak xastaliklarini, zotiljam, bosh og'rig'i ning davolovchi, ishtahani ochuvchi, peshob haydovchi sifatida ham ishlatilgan. O'simlik gullarining kukunini asal bilan aralashtirib iste'mol qilinsa, gijjani tushiradi. Bo'yomodaron buyrakdagi toshni tushirish, nafas yo'li shamollaganda ham foydalanilgan.

Gulnoza YAXSHIMURODOVA,
Urganch shahridagi
1-maktab o'qituvchisi

Sayohat istab uzun yo'llar, mahobatli tog'lar, so'lim tabiat qo'ynida dam olgim keldi. Bolaligim o'tgan changko'chalar, toshariqlar, keng paxta dalalarini qo'msadim. Katta bog'imiz, onajonim sog'adigan targ'ili sigir-u ola-bula qo'y-qo'zilar ko'z o'ngimdan o'taverdi.

Tong sharhlab Surxondaryodan Jizzax tomon otlandim. Tutuz, tolzor, archa ekilgan tekis yo'llar meni uchqur otday manzilimga boshladi. Osmono'par binolar ortda qoldi. Toza havo, maykin eyin yuzimni siypaladi. Ona tabiat meni o'ziga chorlardir.

Musavvir tabiat manzaralari

Nogoh yo'l chetida uyurga ko'zim tushdi. Chiroyli manzara: yo'lini har tarafga yoyib chopayotgan ot, yonida toychog'i. O'tobda toblanib yotgan samanlar, Qashqadaryo vohasining to'riq-u tarlonlari... Ularga mahliyo bo'lib qoldim. Uyurdagi qop-qora ot shunday kishnadiki, bu jonivorlar uchun ko'pkariga chorlov misol yangradi. Shu payt qolgan o'tlar ham oyoqqa turib, dalani to'ldirib yugura boshladi.

Samarqanddan o'tarkanman, niqob taqib olgan kishi ko'rindi. Bosh kiyimi ajabtovur. Yonida bir necha quti. Yuzini to'sib ishlayotgan odamning harakatlari ham g'alati. Qutilarni dam qo'zg'atib, dam almashtirib, dam qo'lini "hayt, kishit" deb silkiydi. Keyin bilsam, bu kishi asalarichi ekan. Tabiat ne'matini el dasturxoniga in'om etuvchi, mehnatkash inson bilan yuzma-yuz turardim.

Uzun bo'yni oldinga cho'zilgan, o'rkachlari sahroni eslatuvchi tualarga Jizzaxda ro'baro' keldim.

Do'narboy ertagi yodimga tushib, tuya ustida o'tirgan oq ro'moli ayol ko'z oldimdan o'tdi. Tualar to'dasi mohir rassom ham chiza olmaydigan holatni paydo qildi.

Odamga orom beradigan lahzalar, ham ruhan, ham ma'nan kuch beradigan daqiqalar. Baland tog' oppoq soch-soqolini ko'rsatib, do'ppisini yerga qo'yib, choy ichayotgan dehqonni eslatdi. Bu salobat, bu mahobat qayda bor! Necha yillik sirlarni o'zida asrab yotgan mo'ysafid tog'lar yiqiri bilan kishini hayratga soladi. Beixtiyor olis manzilning yaqin manzarasi ulkan

maqsadlardan xabar beruvchi chorlovday tuyuladi. Tog' yonbag'irlarida yastanib yotgan yaylovlar Xiva gilamlaridagi ko'zni qamashtiradi. Sharqirab oqayotgan zilol suvlar hayot tarannum!

Jarqo'rg'ondagi laylaklar galasi uzun simyog'ochlarni oshyon qilgan. Bolaligimda eshitgan "Ur, to'qmoq" ertagi yodimga tushdi. Laylak bergan dasturxonning serfayz, to'kinligini o'ylab, onajonimning gaplarini esladim: "Laylak barakali qush, u qo'ngan, in qurgan joydan qut-baraka arimaydi".

Ayyoniga in quradi qaldirg'och. Eliga qut-baraka ulashgan turnalar. Tualari qatori qo'y-qo'zilar yaylovga ko'rk beradi. Tuprog'ida oltin gullaydi.

Xullas, sayohatim taassurotlarini aytib ado qila olmayman. Yaxshisi, yuzimtib bo'yab siz ham sayohatga otlaning. O'lkamizning ajoyib manzaralaridan bahramand bo'lasiz.

Dilbar NORMURODOVA

2019-yil 1-may, № 33 (9202)

Kadirov Shaykat Nomonovichning 14.00.16 – Normal va patologik fiziologiya. 14.00.27 – Xirurgiya ixtisosliklari bo'yicha «Peritonit bilan asoratlangan o'tkir ichak tutilishini kompleks davolashni patofiziologik asoslash» mavzusidagi (tibbiyot fanlari bo'yicha) fan doktori (DSc) dissertatsiyasining himoyasi Toshkent tibbiyot akademiyasi huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.27.06.2017.Tib.30.03 raqamli ilmiy kengash asosidagi bir martalik ilmiy kengashning 2019-yil 14-may kuni soat 14:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100109, Toshkent shahri, Olmazor tumani, Forobiy ko'chasi, 2-uy.
Toshkent tibbiyot akademiyasi 1-o'quv binosi majlislar zali.
Tel/faks (78) 150-78-25; e-mail: ita2005@mail.ru

Bo'riyev Abdivoxob Abdirazzaqovichning 06.01.01 – Umumiy dehqonchilik. Paxtachilik ixtisosligi bo'yicha «Qisqa navbatli almashlab ekishda o'timishdosh ekinlarning tuproq unumdorligi va kuzgi bug'doy hosildorligiga ta'siri» mavzusidagi (qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agroteknologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.27.06.2017.Qx.42.01 raqamli ilmiy kengashning 2019-yil 10-may kuni soat 13:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 111202, Toshkent viloyati, Qibray tumani, Botanika M.F.Y, O'zPITI ko'chasi, PSUYEAITI.

Tel/faks: (95) 142-22-35, (78) 150-61-34; e-mail: piim@agro.uz

O'ktamov Dilmurod Aminjonovichning 02.00.13 – Noorganik moddalar va ular asosidagi materiallar texnologiyasi ixtisosligi bo'yicha «Mikroelementli (Cu, Zn, Mo) superfosfat va nitrofos olishning ratsional texnologiyasini ishlab chiqish» mavzusidagi (texnika fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi O'zR FA Umumiy va noorganik kimyo instituti va Toshkent kimyo-texnologiya instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.27.06.2017.K/T.35.01 raqamli ilmiy kengashning 2019-yil 15-may kuni soat 10:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100170, Toshkent shahri, Mirzo Ulug'bek ko'chasi, 77-“A” uy.

Tel/faks: (71) 262-56-60, 262-79-90; e-mail: ionxanruz@mail.ru

Yo'lbarsova Mashxuraxon Vaxobovnaning 02.00.13 – Noorganik moddalar va ular asosidagi materiallar texnologiyasi ixtisosligi bo'yicha «Fosforitlarni nitrat kislotaga bilan parchalash va karbamid asosida murakkab o'g'itlar olish texnologiyasini ishlab chiqish» mavzusidagi (texnika fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi O'zR FA Umumiy va noorganik kimyo instituti va Toshkent kimyo texnologiya instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.27.06.2017.K/T.35.01 raqamli ilmiy kengashning 2019-yil 16-may kuni soat 10:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100170, Toshkent shahri, Mirzo Ulug'bek ko'chasi, 77-“A” uy.

Tel/faks: (71) 262-56-60, 262-79-90; e-mail: ionxanruz@mail.ru

Suvanov Boymurod Uralovichning 06.01.02 – Melioratsiya va sug'orma dehqonchilik ixtisosligi bo'yicha «G'o'za va kuzgi bug'doyni turli tejankor sug'orish usullarida suv iste'molining ilmiy-amaliy asoslari» mavzusidagi (qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha) fan doktori (DSc) dissertatsiyasining himoyasi Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agroteknologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.27.06.2017.Qx.42.01 raqamli ilmiy kengashning 2019-yil 10-may kuni soat 9:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 111202, Toshkent viloyati, Qibray tumani, Botanika M.F.Y, O'zPITI ko'chasi, PSUYEAITI.

Tel/faks: (95) 142-22-35, (78) 150-61-34; e-mail: piim@agro.uz

Mubarakov Shuxrat Rustamovichning 14.00.13 – Nevrologiya ixtisosligi bo'yicha «Bosh miyaning ishemik insultda trombolitik terapiyaga klinik-patogenetik yondashuv» mavzusidagi (tibbiyot fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi Toshkent vrachlar malakasini oshirish instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.27.06.2017.Tib.31.01 raqamli ilmiy kengashning 2019-yil 13-may kuni soat 15:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100007, Toshkent shahri, Mirzo Ulug'bek tumani, Parkent ko'chasi, 51-uy.

Tel/faks: (71) 268-17-44; e-mail: info@timpe.uz

Mamadaliyeva Nargizaxon Zokirjon qizining 01.04.10 – Yarimo'tkazgichlar fizikasi ixtisosligi bo'yicha «O'rkaexsimon zonali yarimo'tkazgichlarda o'lchamli kvantlashish va qutbiy optik hodisalarning nazariy tadqiqi» mavzusidagi (fizika-matematika fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi O'zbekiston Milliy universiteti qoshidagi Yarimo'tkazgichlar fizikasi va mikroelektronika ilmiy-tadqiqot instituti huzuridagi falsafa doktori ilmiy darajasini beruvchi PhD.30.08.2018.FM/T.01.02 raqamli ilmiy kengashning 2019-yil 13-may kuni soat 15:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100057, Toshkent shahri, Yangi Olmazor ko'chasi, 20-uy.

Tel/faks: (71) 248-79-94, 248-79-92; e-mail: info@isp.muz

Rasulova Muksina Rozikovnaning 14.00.24 – Sud tibbiyoti ixtisosligi bo'yicha «Lor a'zolari jarohatlarining sud-tibbiy baholanishi» mavzusidagi (tibbiyot fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi Toshkent tibbiyot akademiyasi huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.27.06.2017.Tib.30.03 raqamli ilmiy kengashning 2019-yil 10-may kuni soat 14:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100109, Toshkent shahri, Olmazor tumani, Forobiy ko'chasi, 2-uy.

Tel/faks: (78) 150-78-25; e-mail: ita2005@mail.ru

Baymakov Sayfiddin Risbayevichning 14.00.40 – Shoshilinch tibbiyot ixtisosligi bo'yicha «O'tkir ichak tutilishida ichak yetishmovchiligi sindromi va uni korreksiya qilish» mavzusidagi (tibbiyot fanlari bo'yicha) fan doktori (DSc) dissertatsiyasining himoyasi Respublika shoshilinch tibbiy yordam ilmiy markazi huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.28.02.2018.Tib.63.01 raqamli ilmiy kengashning 2019-yil 14-may kuni soat 14:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100081, Toshkent shahri, Chilonzor tumani, Kichik halqa yo'li, 2-uy.

Tel/faks: (78) 150-46-00, (78) 150-46-05; e-mail: uzmedicine@mail.ru

E'tibor va g'amxo'rlik — insoniy burch

Yong'in xavfsizligi instituti professor-o'qituvchilari va kursantlari poytaxtimiz va Toshkent viloyatida yashovchi 76 nafar ikkinchi jahon urushi qatnashchisi va frontorti mehnat faxriylari holidan xabar olishdi. Ularni bayram bilan tabriklab, sovg'a-salomlar ulashishdi.

Shuningdek, ijtimoiy himoyaga muhtoj, yolg'iz yashayotgan faxriylarning xonadonlarida hashar uyushtirildi. Qariyalar bu e'tibordan boshi ko'kka yetib, duoga qo'l ochdilar.

— Shu yil 93 yoshga to'laman, — dedi Yangiyo'l tumani «Namuna» mahallasida yashovchi Kamol ota Rixsiboyev. — Hozir 27 nabira, 41 chevara hamda 2 evram bor. Har gal ularga urush voqealarini hikoya qilib, bugungi kunga munosib bo'lishlarini nasihat qilaman. Mehmonlarning tashrifidan esa ko'nglim tog'dek ko'tarildi.

Aslida, inson ko'nglini olish uchun balandparvoz gaplar, serchiqim tadbir yoki qimmatbaho sovg'alar shart emas. Birgina e'tibor, shirinso'zlik bilan ham yaqinlarimiz ko'nglini shod eta olamiz. Shu kabi tadbirlar yurtimizning barcha go'shalarida har yili o'tkaziladi.

O'tganlarni xotirlash, safimizda yurganlarning qadriga yetish har birimizning burchimizdir. Mamlakatimiz tinchligi, yurt obodligi, xalq farovonligi yo'lida samarali xizmat qilgan kexsa avlod vakillarini qadrlash esa qarodir.

Sherali ANVAROV, Farhodjon XOJAYEV, O'zbekiston Respublikasi IIV Yong'in xavfsizligi instituti xodimlari

Tizimli yondashuv mavjud emas

Vazirlar Mahkamasi huzuridagi «Oila» ilmiy-amaliy tadqiqot markazi tomonidan Toshkent shahri, Toshkent va Namangan viloyati aholisi o'rtasida «Ta'lim muassasalari tomonidan maishiy zo'ravonlikning oldini olish» mavzusida so'rovnoma o'tkazildi.

Tadqiqot ishida 1619 nafar respondent ishtirok etdi. Tadqiqotga jami 354 ta maktab va 60 ta kollej qamrab olindi.

So'rovlarda 44 foiz sinf rahbari va 45 foiz ota-ona tarbiya jarayonida bolaga jismoniy jazo qo'llash mumkinligini qayd etgan. 41 foiz respondentning fikricha, ta'lim muassasalarida huquqbuzarliklarning oldini olish masalasida ota-onalar o'qituvchilar bilan o'zaro hamkorlikda ish olib borishga qiziqmaydi.

22 foiz o'qituvchining fikricha, oiladagi nosog'lom psixologik muhit, ota-ona va

bola o'rtasidagi nizoli munosabat oilada bolaga nisbatan beshafqat munosabatning asosiy sababidir.

Respondent o'qituvchilarning 34 foiz o'quvchisiga o'z oilasida zo'ravonlik ishlatilgan holatda bolaning ota-onasini chaqirtirib, suhbat o'tkazishini, 21,5 foiz profilaktika inspektoriga xabar berishini ta'kidlagan.

Tadqiqot natijalari ta'lim muassasalarida ota-onalarning tarbiya jarayonida ishtirok etishini o'rganish bo'yicha tizimli yondashuv mavjud emasligini ko'rsatdi.

Zilola MADATOVA

TUZATISH

«Ma'rifat» gazetasi 2019-yil 20-apreldagi 30 (9199)-sonida chop etilgan «Xalq bankining Uchtepa filiali tomonidan 24/7 elektron ofislarini joriy etish uchun qurilish ishlarini amalga oshirish bo'yicha quruvchi tashkilotlar o'rtasida tanlov e'lon qilindi» sarlavhali e'lonning 2-xatboshidagi «Tanlov o'tkazilishi bo'yicha qo'shimcha ma'lumotlarni maxsus axborot portali www.xarid.uz saytidan (lot №9046468) jumlasidagi lot raqami №9046650» deb o'qilsin. Shuningdek, ushbu e'lonning 3-xatboshidagi «Tijorat takliflari 2019-yil 27-aprel soat 15:00 ga qadar qabul qilinadi» so'zlari «Tijorat takliflari 2019-yil 2-may soat 15:00 ga qadar qabul qilinadi» deb o'qilsin.

AT Xalq banki Toshkent shahar Uchtepa filiali

Gazetamizning shu yil 24-aprel sonida chop etilgan «Xotin-qizlar uchun diniy ta'lim muassasalari» sarlavhali savol muallifi Muslima Akbaraliyeva, Yuqori Chirchiq tumanidagi 33-maktab o'quvchisi deb o'qilsin.

Inson umri saodatli o'tishi uchun uning har bir qadami poklik, mehr-muhabbat, sabr va sadoqatdan iborat bo'lmog'i lozim. Zero, bu dunyodan umidvor inson borki, hayot yo'lini yaxshiliklar bilan bezab o'tishga haqli.

Qadim Shovotning Katqal'a qishlog'ida shunday aziz bir inson yashab o'tdi. U umr bo'yi odamlarga ezgu ishi, ezgu so'zi bilan yaqindan yordam bergan, qancha-qancha yoshlarni tarbiyalab voyaga yetkazgan, savodini chiqargan muallim, "Jasorat" medali sohibi Olimboy bobo Olloyrovdir.

Olimboy bobo 1919-yil 5-mayda Olloyor bobo va Bikajon

qarangki, ustozimning farzandlariga o'zim ta'lim berdim.

Olimboy bobo turmush o'rtog'i vafotidan so'ng qattiq tushkunlikka tushib qoladi. Ayolidan qolgan yodgor — Jamila va Rahmatjonni tarbiyalaydi. Ishga qattiq berilib hovurini bosadi. Ikkinchi turmush o'rtog'i O'g'iljon momo bilan totuv, farovon yashadi. Yaratgan ularni

Yaxshilar yodi

Dunyoda ezgu amallar, xayrli ishlar ko'p. Ana shu ishlarni mehr-muhabbat, shirinso'zlig-u kamtarinlik kabi fazilatlarini qalbida jo qilgan fidoyi kishilar amalga oshiradi. Ana shunday insonlardan biri — Shaymonqul Xushmurodovdir.

1959-yilning 30-aprelida Samarqand viloyati, Qo'shrabot tumani Jo'sh qishlog'ida tug'ilgan Shaymonqul maktabni oltin medal, Samarqand davlat universiteti fizika fakultetini imtiyozli diplom bilan tugatdi. Shundan so'ng olim mazkur dargohda turli lavozimlarda ishladi.

1983-yili Samarqand davlat universiteti qoshida fizika laboratoriyasi tashkil etilgani hamda u yerda noyob eksperimentlar o'tkazish imkonini yuzaga keltirgan yosh tadqiqotchining ilmiy faoliyatida tub burilish yasadi. Natijada olim Samarqandda yadro fizikasi maktabining bugungi kundagi rivojiga eng katta hissa qo'shgan olimlardan biriga aylandi. Uning yadro spektroskopiyasi, zaryadlangan zarralar va o'rta energiyadagi gamma-nurlanishlarning moddalar bilan o'zaro ta'siri, radioekologiya sohasidagi ilmiy ishlari nafaqat O'zbekiston, balki dunyo ilmiy jamoatchiligi tomonidan tan olindi.

O'z parametrlari bilan xorijiy analoglardan kam bo'lmagan qisqa yashovchi yadrolar nurlanishlarining vaqt va fazoviy korrelyatsiyasini o'rganish uchun yadroviy quzilmalar kompleksi yaratilishida ham Shaymonqul Xushmurodovning hissasi bor. U ustoz akademik T.Mo'minov rahbarligida eksperimental ma'lumotlar olishning aniqligi va effektivligini ahamiyatli darajada oshirishga imkon beradigan usullar ishlab chiqdi. Shuningdek, radioaktiv yemirilishda uyg'onadigan izotoplarning nano va subnano sekundli izomerlarini kompleks tadqiq qilib, katta hajmdagi eksperimental natijalar oldi. Bu ma'lumotlar kuchsiz deformatsiyalangan yadrolar xususiyatlarini o'rganishda asqtdi.

Shaymonqul Xushmurodov kafedra mudirligi davrida Samarqand davlat universiteti yadro fizikasi laboratoriyasida

(YFL) eksperimental yadro fizikasi, qattiq jismlarning radiatsion fizikasi, radiatsion materialshunoslik, radiobiologiya yo'nalishlari bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borildi. Uning bevosita ishtiroki va rahbarligida 2016-yili laboratoriyada 350 mln so'mlik 6 ta amaliy-ilmiy loyiha va ikkita xalqaro loyiha bo'yicha tadqiqot ishlari bajarildi.

Olim yurtimiz ilm-faniga chet el investitsiyalarini jalb etishga salmoqli hissa qo'shdi. Masalan, u

2011-yili MAGATE agentligi tomonidan tanlov asosida e'lon qilingan grantlar tanlovida ishtirok etib, "Atom va yadro fizikasi", "Fizikaviy ekologiya" va "Amaliy yadro fizikasi" mutaxassislik fanlaridan moddiy-texnik bazaning o'ta zamonaviy asbob-uskunalar bilan ta'minlanishiga hissa qo'shdi.

U taniqli olim bo'lish bilan birga, yoshlarga ta'lim-tarbiya bergan mohir pedagog, g'amxo'r murabbiy edi. 2016-yili Shaymonqul Xushmurodov Oliy ta'lim vazirligi tomonidan e'lon qilingan "Yilning eng yaxshi tadqiqotchi-pedagogi" tanlovida birinchi o'rinni olib, diplom va qimmatbaho sovg'alar bilan mukofotlandi. Fizika fakultetida yuzlab yosh mutaxassislarni tarbiyalagan, qolaversa, Samarqand davlat universitetida o'quv jarayoni yaxshilanishiga hamda ilmiy-tadqiqot ishlari mazmunining oshishiga salmoqli hissa qo'shgan inson, fizika-matematika fanlari nomzodi, dotsent Shaymonqul Xushmurodovning porloq xotirasi fizika fakulteti jamoasi, talabalari va olimning shogirdlari qalbida umrbod yashaydi.

Obloqu QUVONDIQOV,
SamDU professori,
Subhon AHROROV,
To'ychiyob TOSHBOYEV,
SamDU dotsentlari

Chirog'i yoniq uy

momo xonadonida tavallud topdi. Uning bolalik yillari juda qiyin davrlarga to'g'ri keldi. Nechog'lik mashaqqatli bo'lmasin, Olloyor bobo yakka-yu yagona o'g'lini oq yuvib, oq tarab voyaga yetkazdi. Dastlab uni Katqal'adagi "Oqmasjid" savodsizlikni tugatish maktabida, keyinchalik Xivadagi muallimlar tayyorlash texnikumida o'qitdi. Olimboy 1939—1941-yillari Urganchdagi o'qituvchilar tayyorlash institutida tahsil oldi. Oliy ta'limni tamomlagach, Qo'shko'pir tumanidagi O'rtayop qishlog'iga muallim qilib yuborildi.

Shu orada mash'um urush boshlandi. Olimboy ikki amakisi bilan 1942-yili frontga jo'nadi.

U urushning eng dahshatli, suronli damlarini boshdan kechirdi. Va nihoyat, 1944-yili og'ir yarador bo'lib yurtiga qaytib keldi.

Urushdan keyingi davrlar — 1945—1950-yillarda Kuraklar qishlog'idagi 31-maktabda direktor bo'lib faoliyat yuritadi. 1951-yildan 5-maktabda dastlab direktor, keyinchalik o'qituvchi bo'lib ishladi. U pedagogik faoliyati davomida ko'plab shogirdlar yetishtirdi. Olimboy bobo 72 yoshigacha maktabda ishladi.

— Olimboy aka qo'lida tahsil olganman. Rahmatli juda mehnatkash, fidoyi pedagog edi, — deb xotirlaydi nafaqadagi pedagog Olimboy Otaniyozov. — Shu insonning tavsiyasi bilan o'qituvchilik kasbini tanladim. Buni

siylab, yana yetti o'g'il va uch qiz ato etadi.

Bugun ularning 56 nevara, 81 chevara, 9 evarasi bor. Hozir Olimboy boboning farzandlari har jabhada ilg'or, elga kerakli insonlar bo'lib yashamoqda.

Olimboy bobo hayot bo'lganida bu yil 100 yoshni qarshilagan bo'lardi. O'g'iljon momo esa pir-u badavlat onaxon bo'lib qarilik gashтини surmoqda.

— Bobom mumtoz she'riyatga juda ixlosi baland inson edi. Ayniqsa, Alisher Navoiy, Ogahiy, Fuzuliy g'azallarini berilib aytar edi. O'zi ham she'rlar mashq qilar va yozganlarini bizga o'qib berardi. Shularning ta'sirimi, biz, yetti nafar nevara bobom izidan borib, o'qituvchilik kasbini tanladik, — deydi tumandagi 5-maktabning ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi Shahlo Ollaberganova.

Yaqinda 5-maktabda 9-may — Xotira va qadrlash kuni munosabati bilan Olimboy bobo Olloyorov xotirasiga bag'ishlangan kecha bo'lib o'tdi. Tadbirida yig'ilganlar boboning hayoti, ezgu ishlari haqida to'lqinlanib gapirdi. Shundan so'ng maktab sportchilari o'rtasida xotira turniri o'tkazildi.

Bugun Olimboy bobo boshlab bergan yo'lni farzandlari, nevarayu chevaralari, shogirdlari davom ettirmoqda. Boboning izi bardavom, uyining chirog'i hamisha yoniq.

Boltaboy MATQURBONOV,
jurnalist

"O'qituvchilikka mehr mutolaadan boshlanadi"

O'qituvchilar turlicha bo'ladi. Kimdir qattiqqo'l, talabchan bo'lsa, yana kimdir o'quvchilar bilan avaylab ishlaydi. Yana biri sinf rahbarlikni a'lo darajada uddalaydi. Bu sifatlarining har uchalarini birdek mujassam etgan pedagoglar ham yo'q emas. Mana shunday muallimalardan biri Dilbar Narzullayevadir.

Dilbar Narzullayeva 1998-yildan buyon Uchtepa tumanidagi 229-maktabda rus tili va adabiyoti fanidan saboq berib kelmoqda. Shu paytga qadar muallima 6 ta sinf o'quvchilarini mustaqil hayotga uchrirma qilgan.

Dilbar opa 21 yillik sinf rahbarligi mobaynida biror

marta ham o'quvchilari ortidan dakkii eshitmadi, ota-onalar bilan xafalashmadi. Uning sinfi bilimda ham, intizomda ham doim birinchilardan bo'lgan. Bu sinf o'quvchilari boshqa maktablarga ham namuna sifatida ko'rsatilgan.

— Oilada 4 opa-singil o'qituvchilik kasbini tanlagan-

miz, — deydi Dilbar Narzullayeva. — Biz 6 nafar farzandning oliy ma'lumotli bo'lib, hayotda o'z o'rnimizni topishimizda otamizning hissasi katta. U kishi o'zi

E'Zoz

shifokor bo'lsa-da, barchamizni kitobga oshno qilib tarbiyaladi. Yoshimiz ulg'aygani sari otam ziqizqishimiz, fanlarga ishtiyiqimizga qarab, qaysi kasb egasi bo'lishimizni chamalab, layoqatimizni

hisobga olib, sendan shu kasb egasi chiqadi, degan. Yoshlikdan o'qituvchi bo'lgan, deya kitob o'qishni kanda qilmadim. O'qituvchilikka mehr, avvalo, adabiyotga mehrdan boshlanishini o'shanda tushunganman.

Kitobsevar ustozning ta'lim-tarbiyasini olgan o'quvchilar ham kitobga oshno bo'lib ulg'ayadi. Muallimning shogirdlari fan olimpiadasi, bilimlar bellashuvida faxrli o'rnlarni egallab kelmoqda.

Bu yil uning rahbarligida 2 nafar o'quvchi Rossiyada

bo'lib o'tadigan xalqaro olimpiadada ishtirok etishga, boshqa o'quvchilari esa "Yashil chiroq" ko'rik-tanloviga puxta tayyorgarlik ko'rmoqda.

Dilbar Narzullayeva bolalarga ta'lim berish bilan birga, 5 yildan buyon maktabda kasaba uyushmasi raisi sifatida ham faoliyat ko'rsatmoqda. Uning o'z kasbiga vijdonan yondashishi, oqilona ish ko'rishidan maktab rahbariyati ham mamnun.

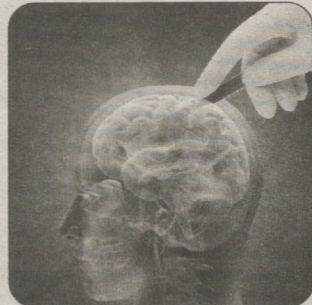
Niginabonu SHUKUROVA

2019-yil 1-may, № 33 (9202)

SEMIZLIKNING MIYAGA TA'SIRI

AQShning Ogast universiteti olimlari ortiqcha vazn yoki qandli diabetning rivojlanishi miya va qon aylanish tizimi orasidagi devorlarning zaiflashuvi hamda yallig'lanish jarayonining tezlashuviga olib kelishini ma'lum qildi. Ayni shu jarayon miya faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, deb yozdi mutaxassislar "Journal of Neuroscience" da chop etilgan maqolada.

So'nggi vaqtlarda olib borilayotgan tadqiqotlarning aksariyati insonlardagi ortiqcha vazn qandli diabet va metabolizm bilan bog'liq muammolarning asosiy sababchisi bo'lish bilan birga, organizmning boshqa a'zolariga ham salbiy ta'sir etayotganini ko'rsatmoqda. Galdagi tadqiqot mualliflari ham vaznning me'yordan ortishi miyaning qarish jarayonini tezlashtirishi hamda uning faoliyati bilan bog'liq boshqa muammolarni keltirib chiqarishini aniqladi. Bu, asosan, inson xotirasi va aqliy qobiliyatining asta-sekin yo'qolib borishida namoyon bo'ladi.

Ogast universiteti tadqiqotchilari bu boradagi farazlarini tekshirish uchun sichqonlarda tajriba o'tkazdi. Jarayonda diabetikka aylantirilgan sichqonlardagi "Adoraa" geni to'xtatib qo'yildi. Bu esa kasallik davrida zaiflashib qoluvchi gematoensefalik devorlarning buzilishiga chek qo'ydi.

Olimlarning ta'kidlashicha, avvaliga kemiruvchilarda paydo bo'lgan xotira yo'qolishi va boshqa muammolar "Adoraa" geni to'xtatib qo'yilgach, o'z-o'zidan g'oyib bo'lgan. Hozir ushbu retseptorni gen terapiyasini qo'llamasdan ham bloklab

XITOYLIKLAR OYGA BORADI

Ko'plab mamlakatlar qatori Xitoy ham Oyga o'z odamini yuborish imkoniyatini ko'rib chiqmoqda. Bu haqda Xitoy milliy kosmik boshqarmasining Oy va kosmik tadqiqotlar markazi boshlig'i o'rinbosari Yuy Gobin ma'lum qildi, deb yozdi "RIA Novosti".

Sir emaski, hozir ko'plab mamlakatlarda Oyni tadqiq etishga katta qiziqish mavjud. Bu bo'yicha qator tadqiqot va izlanishlar olib borilmoqda. Aniq dasturlar ham ishlab chiqilgan. Ammo AQShning 1972-yildagi "Apollon-17" missiyasidan so'ng boshqa hech kim Oyda o'z izini qoldirmagan. Shu bois, olimlar Xitoy ham Oyga o'z odamini yuborish haqida jiddiy o'ylayotgani, ammo bu qisqa vaqtda amalga oshmasligini bildirdi.

Buni qarangi, ayni vaqtda rivojlangan davlatlarning aksariyati Oyga o'z ekspeditsiyasini birinchilardan bo'lib yuborish uchun zarur harakatlarni boshlab yuborgan. Rossiyaliklar Oyga "sayohat"ni 2031-yillarga rejalashtirayotgan bo'lsa, amerikaliklar bu maqsadni besh yil ichida amalga oshirishni niyat qilgan. Ekspeditsiyani qaysi davlat birinchi bo'lib boshlashidan qat'i nazar, u Oyni tadqiq etish va yanada ko'proq sirlarni ochishda qo'l kelishi shubhasiz.

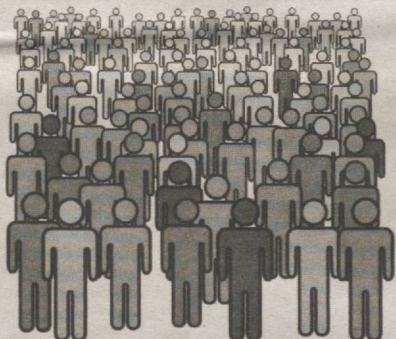
Iroda TOSHMATOVA tayyorladi.

Aholini ro'yxatga olishda qay usul samarali?

Aholini ro'yxatga olish orqali yaxlit va aniq ma'lumotlarga ega bo'lish mamlakat iqtisodiyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Yana bir jihat borki, aholini hisobga olishda qo'llanadigan axborot olish usullarini ham to'g'ri tanlay bilish lozim. An'anaviy holatda aholini ro'yxatga olish varaqalaridagi savollarga javob olish orqali mamlakat aholisi ro'yxati shakllantirilishi mumkin.

Leikin hozir jadal taraqqiy etayotgan zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va internetdan samarali foydalanish mumkin. Birlashgan Millatlar Tashkilotining 2015-yil 10-iyundagi "2020-yilda aholi va uy xo'jaliklarini ro'yxatga olish butunjahon dasturi" nomli rezolyutsiyasiga muvofiq MDH mamlakatlarida navbatdagi aholini ro'yxatga olish tadbiriga tayyorgarlik ishlari faol olib borilmoqda. MDH ijro qo'mitasining rasmiy saytida berilishicha, 2019-yili Ozarboyjon (1-10-oktabr), Belarus (4-30-oktabr), Qozog'iston (1-30-noyabr); 2020-yili Armaniston (8-17-oktabr), Qirg'iziston (23-mart - 1-aprel), Rossiya Federatsiyasi (1-31-oktabr), Tojikiston (kuz oylari) va Ukraina (oktabr) davlatlarida aholini ro'yxatdan o'tkazish rejalashtirilgan. O'zbekistonda esa bu tadbir 2022-yilga belgilangan.

An'anaviy holda aholi to'g'risidagi ma'lumotlar aholini ro'yxatga olish varaqalarini to'ldirish (ro'yxatga oluvchi yollangan maxsus xodim yoki fuqaroning shaxsani o'zi) orqali yig'iladi. MDH davlatlarining aksariyatida navbatdagi ro'yxatga olish tadbirlarida qog'ozli so'rovnoma varaqalaridan foydalanmaslik (yoki kam miqdorda foydalanish), uning o'miga elektron (planshetlar vositasida) va internet orqali ro'yxatga olish usullarini qo'llash rejalashtirilgan. Faqatgina Ozarboyjon va Qirg'izistonda aholini ro'yxatga olish to'liq qog'oz so'rovnomalarni to'ldirish orqali o'tkaziladi. Bu ko'rsatkich Rossiyada 49,

Armanistonda 50-60 foizni tashkil etadi, ya'ni umumiy aholining shuncha qismi to'g'risidagi ma'lumotlar qog'oz so'rovnomalarni to'ldirish orqali yig'iladi. Elektron qurilmalar (planshetlar) yordamida ro'yxatga olish Belarusda 75, Qozog'istonda 70, Armanistonda 40-50, Rossiyada 41, Moldovada 100 foizni tashkil etadi. Internet vositasida ro'yxatga olish esa hozircha faqat Belarus (25 foiz), Qozog'iston (30 foiz) va Rossiyada (10 foiz) rejalashtirilgan.

O'zbekistonda aholini ro'yxatga olishda axborot yig'ishning qaysi usulidan foydalanish borasida hozircha aniq ma'lumotlar mavjud emas. Bu masala, birinchi navbatda, aholini ro'yxatga olish tadbirlariga ketadigan sarfxarajatlar aniqlashtirilishini talab qiladi. Shundan kelib chiqqan holda 2022-yili respublikamizda o'tkazilishi rejalashtirilgan aholini ro'yxatga olish tadbirida qo'llanadigan axborot yig'ish usullari tanlanadi.

Dilnur A'ZAMOV,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti huzuridagi "O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari" ilmiy-tadqiqot markazi kichik ilmiy xodimi

Rishton tumanidagi 1-umumta'lim maktabida "Sport — mustahkam oila boydevori" shiori ostida o'tkazilgan spartakiadaning tuman bosqichi yakuniga yetdi.

Rishton tuman hokimligi, tuman jismoniy tarbiya va sport, xalq ta'limi bo'limlari, ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi tuman kengashi hamkorligida tashkil etilgan musobaqada hududiy bosqichlarda saralangan 8 ta oilaviy sport jamoasi ishtirok etdi.

Ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan mehnatkashlar va ularning oila a'zolarini jismoniy tarbiya va sportning ommaviy turlariga qiziqtirish orqali mehnat faoliyatini samaradorligini oshirish, sport va

Sportchi oilalar bellashdi

sog'lom turmush tarzini targ'ib etish orqali turli kasb kasalliklaridan himoyalash, xotin-qizlar va yoshlarni sportning ommaviy turlariga qamrab olish maqsadida o'tkazilgan musobaqada jamoalar sportning 6 turi bo'yicha o'zaro bellashdi.

Yakunda 1-o'rin 19-maktabning Ilhomjon Matkarimov oilaviy o'qituvchilar sport jamoasiga nasib etdi.

— Biz oilamiz bilan sportni sevamiz, — deydi birinchilikni qo'lga kiritgan oila boshlig'i Ilhomjon Matkarimov. — Jismoniy tarbiya va sport bilan muntazam shug'ullanib, hamisha sog'lom turmush tarziga rioya etishga harakat qilamiz. Bugungidek sport tadbirlari esa biz kabi sog'lom hayot tarzi tarafdorlari safini yanada kengaytiradi.

Musobaqa so'ngida jamoalar orasidan "Eng faol oila", "Eng chaqqon oila" hamda "G'alabaga ishonchi bo'lgan oila" nominatsiyalari g'oliblari ham e'lon qilindi. G'oliblar faxriy yoriq va esdalik sovg'alari bilan taqdirlandi. Yosh sportchi o'quvchilarga esa mutasaddi tashkilotlar rahbarlari tomonidan kitoblar jamlanmasi topshirildi.

A.XONQULOV,
Rishton tuman XTB mudiri o'rinbosari

“Ma'rifat” va “Учитель Узбекистана” gazetalariga 2019-yil uchun obuna davom etmoqda Hurmatli abituriyentlar, repetitorlar, ota-onalar va o'qituvchilar!

- Davlat test markazining aprobatsiya jarayonidagi test savollarini e'lon qila boshladik. Vaqtdan yutqazmay, nashrimizga tezroq obuna bo'lishni, gazetaning o'z vaqtida yetib borishini istaganlar “O'zbekiston pochta” AJ va “Matbuot tarqatuvchi” AKning hududiy filiallariga murojaat qilishi mumkin.
- Quyida murojaat uchun mazkur tashkilotlarning hududiy filiallari telefon raqamlari e'tiboringizga havola etilmoqda.

«O'zbekiston pochta» AJning korxonalari telefon raqamlari

№	Hududiy filiallar	Telefon	№	Hududiy filiallar	Telefon
1	Toshkent shahri filiali	(71) 233-73-56	8	Xorazm filiali	(62) 228-51-71
2	Andijon filiali	(74) 223-26-24	9	Surxondaryo filiali	(95) 501-01-95
3	Qoraqalpog'iston filiali	(61) 222-14-43	10	Toshkent filiali	(71) 268-22-56
4	Qashqadaryo filiali	(75) 221-04-62	11	Samarqand filiali	(66) 229-49-27 229-51-16
5	Jizzax pochta	(90) 538-02-69	12	Farg'ona filiali	(73) 244-47-79
6	Namangan filiali	(69) 233-03-67	13	Sirdaryo filiali	(95) 510-01-94
7	Buxoro filiali	(65) 223-48-93	14	Navoiy filiali	(91) 335-66-62

«Matbuot tarqatuvchi» AKning korxonalari telefon raqamlari

№	Hududiy filiallar	Telefon	№	Hududiy filiallar	Telefon
1	Toshkent shahri	(71) 233-67-98	8	Xorazm viloyati	(62) 227-48-55
2	Andijon viloyati	(74) 223-82-13	9	Surxondaryo viloyati	(76) 221-91-18
3	Qoraqalpog'iston Respublikasi	(61) 222-88-63	10	Toshkent viloyati	(71) 199-76-66
4	Qashqadaryo viloyati	(75) 225-40-27	11	Samarqand viloyati	(66) 234-22-53
5	Jizzax viloyati	(72) 222-40-01	12	Farg'ona viloyati	(73) 244-50-77
6	Namangan viloyati	(69) 239-10-88	13	Sirdaryo viloyati	(67) 225-11-22 225-11-44
7	Buxoro viloyati	(65) 221-56-90	14	Navoiy viloyati	(36) 223-26-86

Yakka tartibdagi obunachilar uchun nashr indeksi: **149**
Korxonaga va tashkilotlarga uchun nashr indeksi: **150**

Manzil: 100000, Toshkent sh. Matbuotchilar-32.
Tel.: 71 233-50-55, faks: 233-99-15.
E-mail: info@marifat.uz/Veb-sayt: www.marifat.uz

Tarbiyachilar tajriba almashdi

Bektemir tuman maktabgacha ta'lim bo'limi Toshkent shahar maktabgacha ta'lim bosh boshqarmasi bilan hamkorlikda muvaffaqiyatli o'quv faoliyati uchun shart-sharoitlarni shakllantirishga bag'ishlangan o'quv-seminar o'tkazdi.

Bolalarni boshlang'ich ta'limga sifatli tayyorlash, poytaxtimizda bog'chalarga qamrab olinmagan 6 yoshli bolalarni bir yillik majburiy maktabga tayyorlash guruhlarini faoliyati samaradorligini oshirishga bag'ishlangan seminar-da shahar maktabgacha ta'lim bosh boshqarmasi xodimlari, tuman maktabgacha ta'lim bo'limi uslubchilari, tumandagi MTMLar mudiralari ishtirok etdi.

— Tumanimizda 6 yoshlilarni bir yillik majburiy maktabga tayyorlash maqsadida MTMLarda tashkil etilgan guruhlar faoliyatini yaxshilash maqsadida o'tkazilgan seminarida asosan tajriba almashishga e'tibor qaratildi, — deydi Bektemir tuman maktabgacha ta'lim bo'limi mudiri Munira Umarova. — Bolalarni boshlang'ich sinflarga sifatli tayyorlash guruhlarida olib borilayotgan mashg'ulotlar mazmunini doimiy nazorat qilib boramiz. Seminarida tajribali

tarbiyachi va uslubchilar “Zamonaviy innovatsion texnologiyalarni o'quv-tarbiya jarayoniga tatbiq etish yuzasidan guruhlarda ishlash” mavzusida mashg'ulot o'tib berdi. Ayniqsa, 574-MTM uslubchisi Niyara Majidova o'tgan mashg'ulot hamkasblariga manzur bo'ldi.

Asolat AHMADQULOVA

Ma'rifat

TA'SIS
ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi,
O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus
ta'lim vazirligi, O'zbekiston
Ta'lim, fan va madaniyat
xodimlari kasaba uyushmasi
Respublika kengashi.

Bosh muharrir Husan NISHONOV

Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida
2006-yil 22-dekabrda 0067-raqam bilan ro'yxatga olingan.
Indeks: 149, 150. V-3360. Tiraj 15800.
Hajmi 4 bosma taboq. Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3. Bahosi sotuvda erkin narxda.

TELEFONLAR:
qabulxona — (71) 233-50-55;
kotibiyat — (71) 233-99-15;
reklama va marketing bo'limi —
(71) 233-42-92(faks), (71) 236-54-17.

ISSN 2010-6416

“Ma'rifat” dan
materiallarni ko'chirib
bosish tahririyat
ruxsati bilan amalga
oshirilishi shart.

Tahririyatga kelgan
qo'lyozmalar taqdir
qilinmaydi va muallifga
qaytarilmaydi.

“O'zbekiston” nashriyot-matbaa ijodiy uyida chop etildi.
Korxonaga manzili: Toshkent shahri, Alisher Navoiy ko'chasi, 30-uy.

O'ZA yakuni — 01.50 Topshirildi — 02.40

1 2 3 4 5 6